

ГОДИШЕН ОТЧЕТ

НА РЕГИОНАЛЕН ИСТОРИЧЕСКИ МУЗЕЙ – ВРАЦА ЗА 2019 ГОДИНА

Настоящият отчет има за цел да даде изчерпателна информация за свършеното през 2019-та с постигнатите резултати или неуспехи на музейните работници в съвременната, динамично променяща се и често трудно предвидима икономическа, политическа и социална обстановка. Благодарение на устойчивите си позиции и многото свършена работа Регионален исторически музей – Враца продължава да е водеща музейна институция за България в изпълнение на нелеката задача по изучаване, опазване, представяне и популяризиране на богатото културно наследство в региона, независимо от усложненията, които възникват поради сложния ни статут като музейна институция, съобразно българското законодателство: от една страна РИМ-Враца е ръководен методически от Министерството на културата и **финансово гарантиран от държавния бюджет**, а от друга страна е административно подчинен на община Враца и дофинансиран в някои дейности от нея. Тази констатация се повтаря във всеки годишен доклад, защото именно тези особености в статута на музея определят взаимоотношенията ни с другите държавни, общински научни и културни институции.

Дейността на РИМ-Враца е специфично отражение на актуалната политическа и икономическа ситуация в България. Тя дава влияние на всички аспекти в нашата работа и е свързана с осигуряване или не на нужната подкрепа от държавни, регионални и местни институции, както и от неправителствени такива. От това зависят микроклимата, мотивацията и настроенятия сред музейната колегия. Със задоволство констатираме устойчивост и надграждане във финансовото подsigуряване на регионалните музеи, продиктувани от относителната стабилност в държавата, която дава и известна сигурност в работата на музеите. Четвъртата година от управлението в нашия град на амбициозния екип начело с кмета господин Калин Каменов мина под знака на все същата стабилност, като силно се усеща устойчива държавна подкрепа, изразяваща се в мащабно подобряване инфраструктурата в града, на финансовата и икономическа обстановка. Комуникацията с общинската администрация остана устойчива, което улесни взаимодействието ни при решаване на специфичните задачи и предизвикателства на изминалата година. Определено каквото е изискано от нас като музейни специалисти или на ниво институция за реализиране на различни културни или административни задачи, е лоялно изпълнено.

Отражение в дейността на РИМ-Враца през 2019-та година оказаха редица събития и тенденции от местно, национално и международно ниво при все по-глобализиращите се международни отношения. Това са националните празници, международните прояви като „Нощ в музеите“, „Дни на наследството“, „Ден на будителите“, „Ботевите дни“, мероприятия, свързани със събития и личности от историята на Враца и региона, както и изборните кампании за европейски парламент и за местната власт.

Принципите на управление основаващи се на действащата нормативна уредба, прилагана равнопоставено за всички са част от каузите, отстоявани от ръководството на музея. Напомняме ги: професионализъм, отговорност към служебните задължения, устойчивост в поетите ангажименти, зачитане достойнството и идентичността на специалистите, откритост, коректност, толерантност, колегиалност, подкрепа на новите и оригинални идеи, подкрепа на научното израстване, демократизъм, защита правото на труд, професионални изяви и адекватно на всичко това възнаграждение. Тези принципи водят до подобряване и максимално използване потенциала на музея за опазване,

изучаване и представяне на културно-историческото наследство, за популяризиране на Врачанския край в страната и чужбина и постигане на устойчив туристически продукт. Предвид на все по-високите и динамични изисквания към музеите, РИМ-Враца продължава да дава своя принос за културния напредък и социалното общуване, функционирайки като съвременен културен и научен център за акумулиране и представяне на информация от дълбоката древност до съвременното в динамично променящата се технологична и социална среда. Музеят ни остава партньор в устойчивото развитие чрез опазване и социализиране на наследството, в защитата и популяризирането на културното многообразие, предаването на научни знания, развитието на образователната политика, ученето през целия живот, социалното сближаване в работата на творческите институции и икономиката на туризма, съобразно *европейските директиви*. И през 2019 година Врачанският музей запази позициите си като устойчива институция с идеална цел в служба на обществото и неговото развитие, достъпна за обществеността, която придобива, консервира, изследва и представя материалното и нематериално наследство и неговата околна среда, с образователни, научни и развлекателни цели.

Глобализацията в нашия свят дава възможности за по-голяма мобилност на колекции, посетители, професионалисти, идеи и научност. Това обстоятелство засилва социалната роля на музея, наравно със значението му за опазване на наследството и съобразно с потребностите на днешното време. Продължихме да доказваме, че музея може да бъде икономически участник и да допринася за създаващи приходи дейности, активно да участва в икономиката на туризма, като с продуктивни събития да допринася за качеството на живота в региона, но и с рационална стратегия за използваните помещения и експонати, да генерира допълнителни приходи. Същевременно музеят остана отворен за всички изпитващи физически затруднения за достъп до културните ценности, включително групите в неравностойно положение, както и напълно достъпен с безплатен вход в дните на националните, регионални и духовни празници.

Практиката през последните четири години показва че при така изложените принципи за развитие на музейната институция, прояви като латентност, пасивност, подлост, лицемерие, некоректност и интригантство, няма как да намерят почва при сегашното управление на институцията и ще продължат да срещат силен отпор съобразно действащата нормативна уредба. Отново напомням на уважаемите колеги, че нашата кауза е **Музеят** като обществена институция, работеща в полза на хората, която е лицето на града и един от символите му. Това не кореспондира по никакъв начин с „игрички и комбинации“ в лична полза за сметка на публичната културна организация, каквито прояви се установиха и през изтеклата година. Явно някои колеги не желаят да положат елементарно усилие за коригиране на същността си, което очевидно влиза в пълно противоречие с изложените по-горе принципи.

Продължиха традиционно добрите и градивни отношения с Дирекция „Културно наследство“ при Министерство на културата, особено при участието ни в престижни, международни прояви и проекти. Като нагледен пример е успешната реализация на поредния археологически сезон, финансиран по целевата програма за подкрепа на археологическите проучвания към министерството. Запази се ползотворното сътрудничество с Областна администрация-Враца. Тя продължи да оказва сериозна подкрепа и да получава от нас същото по отношение на работата върху актуални за годината програми, проекти и други мероприятия. Отново с благодарност изтъкваме проявените разбиране, съпричастност към музейната кауза и добронамерени действия от страна на Общински съвет Враца и действащите към него постоянни комисии, особено при разрешаването на конкретни проблеми, свързани с финансирането и дофинансирането на наши дейности, както и при търсене на решения по възникнали

текущи музейни проблеми. Разбиране получавахме и от страна на ръководството на Община Враца, за което изказваме нашата благодарност.

Активното сътрудничество на нашите специалисти със съответните научни институти към БАН, както и с културните институции от местен, регионален и национален мащаб при изпълнение на специфичните задачи, свързани със събирателската, научно-изследователската и популяризаторската дейност на РИМ–Враца остана все така устойчиво и ползотворно. Добри резултати са постигнати при активната ни съвместна работа с читалищата в общината и областта, както и с учебните заведения от всички нива на обучение. Особено ползотворна беше 2019-та година при организацията по отбелязване на 150-та годишнина на читалище „Развитие“ Враца. Със задоволство констатираме продължаващо качествено надграждане и много добри резултати, свързани с реализацията на идейни проекти и иновативни събития, особено в дейностите, касаещи музейните и образователни програми. Проявените активност, постоянство, инициативност, новаторство и изобретателност дават ползотворни резултати, каквото е и основното изискване към работата на музейните специалисти. Постигнатото, особено при работата с младите хора, показва, че това е правилния път, който трябва да бъде следван със същата устойчивост и ще има пълната подкрепа от ръководството на музея.

Партньорството ни с Областна дирекция на МВР – Враца и Районните управления в региона се определяше от работата по опазване на културното наследство в област Враца и Северозападна България в специфична културна, правна и икономическа среда при постоянно променяща се нормативна уредба. Археолозите на музея активно сътрудничеха по изготвяне на експертни становища на иззети незаконни движими културни ценности, както и по отношение на посегателства над недвижими такива.

Физическата и сигнално-охранителна защита на музея не претърпяха особена промяна спрямо предходната година. Продължи успешното осъществяване на електронна и физическа охрана от частни фирми с които имаме много добри партньорски отношения, въпреки отсъствието на всякаква правна логика физическата, както и електронна защита на музея, съхраняващ и опазващ ценности към „държавния музейен фонд” (б.а. цитат от Закона за културното наследство) да са поети само от частни фирми, без никакво държавно участие. Благодарни сме на частните фирми с които работим за коректното изпълнение на нелеката задача и отговорност по охрана на културното наследство в музея. Налагащите се подобрения и актуализации в наличната охранителна техника се извършваха своевременно и охранителните фирми коректно изпълняваха своите задължения по денонощна охрана.

Устойчиво бяха поддържани и съвременните системи за видеонаблюдение в Централната сграда на музея и в ЕВК „Св. Софроний Врачански“, които работеха безотказно и създадоха допълнителна сигурност в охраната на музейните пространства.

Остана нерешен проблема с некачественото монтиране на пожаро-известителната техника в Централната сграда на музея, изградена крайно некачествено от фирма „Беркут системс“ ЕООД по предписание на Главна дирекция ПБЗН – Враца. Както се казва: „Кучето си лае, керванът си върви“.

Продължиха устойчивите ни контакти с представители на неправителствените организации, на частния сектор, на бизнеса и на финансовите институции в резултат на което са реализирани редица инициативи, някои от тях иновативни, свързани с провеждането на атрактивни събития.

Активно продължихме сътрудничеството си с Търговско-промишлена палата Враца в продължаващия и през 2019 година по проект „Консервация и популяризиране на културното и природно наследство чрез GreenWAY” – OUR WAY Intreg Europe, както и в други инициативи и мероприятия. Продължи съвместната ни работа с

Младежки дом-Враца и с Младежки център град Враца, чрез което отново демонстрирахме своята отвореност за всякакъв тип инициативи обвърнати към хората от всички възрасти.

Отзивчиво домакинствахме на редица прояви свързани с културни и обществени събития. Това са: документална изложба по случай "140 години от Учредителното събрание, приело Търновската конституция" (19 януари); благотворителна изложба-базар и представяне книгата на Цветана Евгениева „Челопек - природният олтар“ (12 февруари); празника Трифон Зарезан. Традиционно врачанският кмет Калин Каменов извърши “зарязването на лозата“ в двора на ЕВК "Св. Софроний Врачански" (13 февруари); гостуваща мобилна изложба”85 години от построяването на паметника на Шипка” на НПМ „Шипка-Бузлуджа” и по повод на 3-ти Март (27 февруари); пред Великденска лектория за здравето на магистър-фармацевт Иван Узунов (18 април); рецитал, посветен на патронния празник СУ "Никола Войводов" в двора на ЕВК "Никола Войводов" (19 април); гостуваща изложба на ИМ Велинград „Армъните в България“ (14 май); детски игри на открито с ученици от НУ „Иван Вазов“ в ЕВК „Св. Софроний Врачански“ (29 май); представяне на литературно-художествения Алманах „Околчица” за 2019 година (30 май); XXIII-тия национален литературен конкурс за написване на стихотворение и есе “Живеем в земята на Ботев” (31 май); годишна среща за проблемите на българите живеещи в чужбина, организирана от ВМРО (1 юни); представяне книгите на издателство „Сиела“ – „Годениците на Левски“ и „Лице за милиони“ с автор Светослава Рудолф (5 юни); представяне книгата на проф. д.и.н. Милко Палангурски „Башите на Българската конституция: мрежата на националната тъкан“ (6 юни); представяне книгата на Пламен Белински "Аз клетва съм дал..." (10 юни); среща-разговор с големия български актьор Павел Попандов, на която бе представена автобиографичната му книга "Значи съм живял" (11 юни); тържество и връчване наградите от четвъртия конкурс на фондация "Америка за България" #ВМУЗЕЯСМЕ (13 юни); представяне на одобрените за финансиране проекти от Обществен дарителски фонд за Враца (19 юни); камерна изложба на Национална библиотека „Св. св. Кирил и Методий“ по повод отбелязването на 280-та годишнина от рождението на Св. Софроний Врачански, 225-та годишнина от ръкополагането му за епископ и 55-та годишнина от неговата канонизация по идея на Негово Високо преосвещенство Врачански Митрополит Григорий (17 септември); гостуваща мобилна изложба на Национален парк-музей „Шипка-Бузлуджа“ под надслов „Пътят на свободата от Враца през Шипка до Сан Стефано“ във връзка с 141-та годишнина от подписването на Сан Стефанския мирен договор (1 ноември); представяне на темата „Личности носители на Врачанската духовност от близкото минало“, съвместно мероприятие на РИМ –Враца и Терапевтичен комплекс „Узунови“ по случай Деня на Народните будители (1 ноември) и други.

РИМ-Враца активно сътрудничеса при реализиране на събития със сродните културни институции в града. Това са: изложбата в синята зала на Младежки дом „Мисия Враца – една история, една фамилия, една мис България“ (12 юни); при създаването на рекламен видеоклип по програма Interreg V-A Румъния – България бяха заснети част от експозициите на РИМ –Враца (26 септември); участие в проект на ТПП-Враца „Kids – уникална концепция за пътуване в зоната Румъния – България за деца и техните семейства“, с работилници за изработване на амулети и народно облекло в град Русе (22 и 23 юни).

През 2019 година **щатът** на музея се запази в непроменен брой. Единствената промяна в личния състав е назначаването на Петя Гачовска - Николова на свободната половин щатна бройка на длъжност „екскурзовод“ за поемане на музейния бутик през почивните и празнични дни.

Със задоволство констатираме същественото удобство в административната работа на музея след реструктурирането на канцелариите в централната сграда и обособяването на отдел „Личен състав, финанси и счетоводство“ в Централната сграда на музея. За съжаление до настоящия момент не получаваме исканата поне една допълнителна щатна бройка за уредник в направление „Нумизматика и епиграфика“, което е недобра индикация за отношението на местната и централна власт към музейната институция.

Хроничната липса на достатъчен брой обслужващ персонал, ангажиран с поддържането и хигиенизирането на музейните помещения, на експозиционните зали и прилежащи площи, обхващащи около 8-9 дка, остава нерешен проблем. Само две щатни хигиенистки са крайно недостатъчни в сравнение с петте щатни бройки в периода до 2005 година. Въпреки този проблем хигиенистките продължиха успешно да се справят със специфичните си задачи, съответно в Централната сграда на музея и в ЕВК „Св. Софроний Врачански“. През 2019-та година усилията ни за осигуряване допълнителна помощ за хигиенизирането и поддържането на музейните пространства, дадоха добри резултати. Благодарение на ползотворното взаимодействие между РИМ–Враца, община Враца и Дирекция „Бюро по труда“ – Враца бяха отпуснати три допълнителни бройки от програма за временна трудова заетост, чрез които се подпомогна поддържането на дворните пространства в ЕВК „Св. Софроний Врачански“ и до колкото бе възможно в ЕВК „Никола Войводов“. За съжаление вандалските прояви тук не спряха дори и след акциите по почистване и реализиране на културни събития от СУ „Никола Войводов“, за което горещо им благодарим! По отношение реализацията на подготвените от Община Враца проекти за ремонт на повредените къщи в двата етнографско- възрожденски комплекса и през 2019-та година останахме на изчакване – все пак предизборната обстановка даде други приоритети.

Всички дейности на институцията са в пряка зависимост от наличните финансови средства като балансираност в приходите и разходите, определени от **бюджета** на РИМ-Враца.

В изпълнение на Правилника за вътрешния ред и работата на РИМ-Враца, регламентиращ спазване принципите за добро финансово управление и прозрачност на публичните средства, както и за управлението и разходването им по законосъобразен, икономичен и ефективен начин, анализът на финансовата част в настоящия доклад е подробен и изчерпателен.

От 01 ноември 2018 година с решение 644 на Министерски съвет е прието повишение на единния стандарт за издръжка на щатна бройка от 15 337 лв. на 16 655 лв. Отново не срещна разбиране и реална подкрепа настояването ни за отпускане на допълнителни средства за поддържане на откритите музейни пространства. Наличният ограничен финансов ресурс би трябвало да покрие увеличената от 01 януари 2020 година минимална работна заплата, както и процентът повишение на brutната такава с до 8%. От тези данни се вижда тенденция към бавно и мъчително повишение финансовата рамка по отношение регионалните функции на музея, което в брутен израз означава 36 150 лв. Това обаче не разрешава проблема, касаещ недостига на финансови средства за пълноценна работа на музея, предвид огромните открити площи и пространства, които РИМ-Враца обслужва и поддържа. Тук отново в наша подкрепа се явява Общината, която поемаше незапълнената част от собствените ни разходи по дофинансирането в размер на 20 000 лв. Наложеният ни данък смет, който е реално противоречие със закона за закрила и развитие на културата, остана като позорна тегоба. По този начин реално е редуцирана част от отпуснатите общински средства по дофинансиране музейните дейности. Благодарение на дисциплинираната фискална политика и стриктен контрол през изминалата година бюджета на музея остана балансиран.

По данни на отдел „Счетоводство“ относно *бюджетни средства* на РИМ-Враца общите постъпления за 2019 година възлизат на 583 467 лв (при 557 175 лв през 2018 г). Усвоените средства са 534 073 лв (при 547 915 лв през 2018 г) с преходен остатък от 49 396 лв, като има невъзстановен трансфер в размер на 2 700 лв (при 9 260 лв, през 2018 г, включващ местна и държавна дейности). Дофинансирането като реално получена субсидия от Общински съвет е 73 836 лв. В тази цифра са включени собствените приходи от продажба на билети, наеми, сувенири и дарения, които за 2019 година са 37 135.39 лв (при 34 609.50 за 2018 г, т.е имаме **ръст в собствените приходи с 7,3%**). От нея изразходените средства са 36 633 лв. с преходен остатък в размер на 37 203 лв. Осигурителните вноски и гражданските договори възлизат на 11 046 лв. Изразходените средства за материали са 3 444 лв. За командировки са изразходени общо 2 526 лв. По перо „Външни услуги“ са изразходени 8 609 лв. Получени са допълнителни субсидии (по перо „трансфери държавни дейности“) по спечелен проект към дарителска програма на Форд Мотопфое, от дарение на фондация „Америка за България“, за археологически проучвания на обектите Оходен-Валоба, Градище край прохода Вратцата и средновековен манастир „Света Троица“ край Враца по спечелени проекти за целево финансиране на теренни археологически проучвания към Министерство на културата в размер на 40 000 лева.

Тези данни показват устойчива позиция към нарастване на собствените приходи, което означава, че активната работа за използване потенциала на музея по отношение на изявите, продажбите в музейния бутик, отдаваните помещения за мероприятия, предлаганите услуги, работата с посетителите, туристопотока и научно-изследователските дейности, дава своите ползотворни резултати.

Благодарение на стриктно спазваните договори с фирмите „Трежър“ ООД, „Каменя груп“ ООД, „Зографов и С-ИЕ“, ЕТ „Бончо Тодоров“, „Уникарт“ ООД, „Рейнбоу“ ЕООД, издателство „Българи“ „Дино Арт“ ЕООД-София, „ГЕРМА 2002“ ЕООД и „ИК ПАН“ ООД относно възпроизвеждането на културни ценности в предмети с търговско предназначение, устойчиво и коректно се развиват търговските взаимоотношения, които се разнообразяват с нови асортименти, а обемът на стокооборота нараства.

В края на годината РИМ-Враца се сдобил с нов, съвременен мултимедиен апарат, закупен със средства, дарени от фондация „Америка за България“ в размер на 1200 лв, който ще подобри значително работата при реализиране на музейните изяви. В края на годината бяха закупени и две нови компютърни конфигурации за поетапна подмяна на старите такива, нахвърлящи 12 годишна давност.

През изминалата година са реализирани козметични *ремонтни*, фокусирани към продължаване усилията ни за обновяване на музейните експозиции. Чрез частичен ремонт на покривната част, преобоядисване на стените, монтиране на съвременно осветление, изготвяне на нови информационни табели и табла за мобилна изложба от фирмите „ТИНОД“ ЕООД, „СТИВ“ ЕООД, „КАМЕНОВ ИНЖЕНЕРИНГ“ ЕООД И „ТВОРЧЕСКИ ЦЕНТЪР ИРТ“ ЕООД е извършено цялостно обновление на експозиция „Традиционни транспортни средства“ в ЕВК „Св. Софроний Врачански“, свързано с отбелязване голяма годишнина на врачанския предприемач Мито Орозов. Фирма „КАМЕНОВ ИНЖЕНЕРИНГ“ ЕООД осъществи и автоматизиране на осветление в експозиция „Археология“, което облекчи работата на дежурните уредници и отдел „Връзки с обществеността“. Чрез граждански договори бяха привлечени майсторите Иван Иванов и Крум Петлешки, които извършиха специфичен ремонт на експонираните в музея два файтона-реплики на Мито Орозов по проекта към дарителска програма на Форд Мотопфое.

Таксата за битови отпадъци наложена на музея като културна институция не бе отменена, нито редуцирана. Ние отстояваме позицията, че Наредбата за определяне и

администриране на местните такси и цени на услуги и права на територията на Община Враца трябва да бъде променена по отношение на РИМ-Враца в изпълнение формулировката на чл. 18, ал 2, т. 2 от Закона за закрила и развитие на културата изм. ДВ, бр. 16 от 26.02.2016 г. според чиито текстове „Общините формират и реализират своята политика за закрила и развитие на културата, като съчетават принципите на националната културна политика с местните условия и традиции. Общинският съвет приема решения за определяне на стимулиращи за развитието на културните организации в общината размери на местните такси“. Нашето настояване е **таксата битови отпадъци на РИМ-Враца да бъде отменена или поне намалена с 50 %**.

Оптимистично надеждите ни остават Община Враца да стартира така дългоочаквания ремонт на покривите и фасадите на къщите в ЕВК „СВ. Софроний Врачански“, заложен в дългосрочните планове. Ясно е, че бюджета на РИМ-Враца позволява само провеждане на козметични ремонти на малки пространства, там, където е най-належащо. Нашите намерения според скромните ни възможности за 2020 година подобни ремонти да бъдат осъществени по подмяна осветлението в главното фоайе; ремонт на повредените от течове стени в горната част на стълбището и ремонт на помещението на научния архив - всички те намиращи се в Централната сграда на музея. Повечето от тези намерения са останали като неизпълнени от 2019 година!

През 2019 година РИМ-Враца получи допълнителни приходи, благодарение на които при посочените по-горе проблеми, не бе допуснато институцията да изпадне във финансови затруднения. За трета година музеят получи от Министерство на културата, целева субсидия за теренни археологически проучвания и теренна консервация по спечелен проект в размер на 28 000.00 лв, с която са финансирани три археологически експедиции. Съгласно изискванията на чл. 161(1) от Закона за културното наследство през изтеклата година бяха реализирани теренни археологически проучвания във връзка с инвестиционни намерения по договори с фирмите: „ЛАЙМРОК“ ООД (1150 лв), „Ю ЕНД СИ КЪНСТРУКШЪНЪЛ“ АД (1150.00 лв) и в смята край на годината с „МАЙНИНГ“ ЕООД (1150.00 лв). В сравнение с предходната година инвестиционните предложения, касаещи предшествващи теренни археологически проучвания във Врачанска област са запазени в същите рамки, което до известна степен облекчи натовареността на археолозите в музея.

През 2019 година се случи един „социален феномен“, който няма аналог в историята на Врачанския музей. За първи път музейната колегия имаше възможност да получи допълнително трудово възнаграждение по случай 24 май – деня на славянската писменост и култура в размер на 100 лв; парични средства за закупуване на работно облекло в размер до 350 лв; парични средства за очила на всички, работещи с видеодисплей в размер на 100 лв и преди коледа средства за допълнително материално стимулиране в размер според покритите критерии на всеки служител и работник в РИМ-Враца, като са разпределени 17 410 лв (при 8 800 през 2018 г). Тези данни показват от една страна стриктно спазване на финансовата дисциплина, особено по отношение фонд „работна заплата“, а от друга страна пълно съобразяване с нормативната уредба, регламентираща професионалното, лоялното, и коректно отношение към трудовите задължения и музейната институция.

Отчетът на РИМ–Враца за изтеклата 2019 година се основава на предоставените от завеждащ отделите и от отделни уредници отчети. Систематизацията и пълнотата в представянето на реализираните дейности и събития са основни изисквания за изготвяне на коректен и изчерпателен отчет. Продължава представянето на отчети с непълни анализи, и оценките изобщо липсват. Тази констатация за поредна година показва отношение към работата в посока да се отбие номера. Липсва елементарно вглеждане в свършеното или показване причините за срещаните трудности. Въпреки това

целогодишните ми наблюдения върху музейната работа през отчетния период, дават възможност за извършване на изчерпателен и критичен анализ на свършеното. Все пак при детайлното отчитане на дейностите се доверяваме до известна степен на коректността на представените от колегите отчети. Като цяло основното заключение е, че заложените в плана ключови и важни дейности са реализирани успешно, за което поздравявам колегията.

Средствата, отпуснати и изразходени за **командировки** в бюджета за 2019 година, възлизаха на 6 198.07 лв (при 12 365 лв през 2018 г), която сума е двойно по-ниска от тази в предходната година, като значителен дял в тези разходи е поет от археолозите и директора заради активността в събирателската работа (в посочената цифра са включени и командировъчните разходи за теренните археологически проучвания, за участия в отчети, конференции и други). Разходите за командировъчни, касаещи археологическите проучвания са: за експедиция с научен екип Оходен-Валого – 3 850.62 лв; за експедициите край прохода Вратцата и в м. „Манастирски дол – 195.09 лв. Командировъчните разходи за дейности, свързани със събирателска работа на уредниците, с транспорт на мобилни изложби и участия в научни форуми са 2 346.65 (при 2 263 лв през 2018 г). Последната цифра показва известен, бих казал относителен ръст в изразходените командировъчни за музейни дейности, но по отношение усвояване на предвидени средства за събирателска работа в областта слабостта на някои отдели определено е устойчива. Пътуванията са концентрирани най-вече при посещения на изложения, конференции, семинари, гостуващи изложби и други. Но ползването на командировъчни средства задължително следва да се обвързва с крайния продукт. Това са новопостъпили движими културни ценности във фонда, научна дейност, резултатност в работата по музейните образователни програми, експозиционна дейност, публикации, изяви в различни форуми и повишаване квалификацията.

Теренните проучвания, събирателската дейност, работата в библиотеки и архиви остават основни дейности на музея, гарантиращи устойчиво обогатяване на фондовете и резултатна научно-изследователска работа, даваща ценни открития.

Археолозите доц. д-р Нарцис Торбов, Георги Ганецовски и Александра Петрова продължиха редовните археологически проучвания на териториите на Врачанска община и на съседни общини. Продължи ползотворното ни сътрудничество с РИМ-Видин, а вече и с РИМ-Монтана, на които оказвахме необходимата методическа подкрепа. В следствие на нашата активност, както и на постигнатите добри резултати през 2019-та година се запази устойчивото финансиране на археологически проучвания от община Враца в размер на 20 000 лв, като дофинансиране към бюджета ни от Община Враца. За съжаление поради неусвояването на средства за археологически проучвания в м. „Манастирски дол“ край Враца ние не можахме да защитим тази финансова позиция пред Общински съвет-Враца, изцяло по вина на ръководителите на проучването Александра Петрова и д-р Нарцис Торбов. Този пропуск до някъде беше компенсирал от допълнителното финансиране на археологическите проучвания от страна на държавния бюджет по Целевата програма за подкрепа на археологическите изследвания при Министерство на културата в размер на 28 000.00 лв (при 27 000 през 2018 г и 22 000 през 2017 г). Така средствата за археологически проучвания през 2019 година бяха разпределени, както следва: за обект Градище, край Враца (20 000 лв), за обект Оходен-Валого (20 000 лв), за обект „Манастирски дол“ край Враца (8000 лв). Спасителни проучвания бяха реализирани в района на град Мизия, но тяхното финансиране е обезпечено от друга изследователска институция и касае мащабно инвестиционно намерение. Археологическите находки и научна документация от тях остават в РИМ-Враца. Поради липса на календарно време и през 2019 година бяха отложени редовните

археологически проучвания на обект Мездра-Калето, традиционно финансирани от Община Мездра.

А. Раннонеолитно селище и обреден център в м. „Валога“ край село Оходен с ръководител Георги Ганецовски.

През 2019 година проучванията на раннонеолитното селище и обреден център Оходен-Валога се реализират за седемнадесети археологически сезон съгласно Разрешение за редовно археологическо проучване № 176/2019 година. Те са проведени през периода от 06 юни до 30 октомври 2019 година върху площ от 80 кв. м в рамките на 46 работни дни. Средствата за проучванията са осигурени от Община Враца и Министерство на културата на Република България по Целева програма за финансиране на археологически проучвания (договор № РД 11-00-286/04.09.2019).

Екипът е в състав: Георги Ганецовски от РИМ-Враца – ръководител на експедицията, д-р Вивиана Митева – заместник ръководител Деница Сандева и Десислава Иванова от СУ „Св. Климент Охридски“. В проучванията са ангажирани 8 работници от селата Оходен и Баница по граждански договори.

Основната и устойчива цел на експедицията е проучване, опазване и популяризиране на културно-историческото наследство на Врачанския край. Чрез устойчивост на археологическите проучвания, експериментални дейности и лабораторни анализи да се проследят палеоекологичните процеси довели до появата на производяща икономика в региона, до миграционните процеси и измененията в топографията на селищата, на жилищната и обредната архитектура през първите столетия на новокаменната епоха в контекста на развитието на човешките общности в Европейския Югоизток през VII-VI хилядолетия ВС. Стимулиране на развитието на културния туризъм в региона чрез иновативни дейности. Ръководител на проучванията е Георги Ганецовски, РИМ-Враца със заместник ръководител Вивиана Митева. В разкопките участва Деница Сандева и Десислава Иванова от СУ „Св. Климент Охридски“, както и осем работници от селата Оходен и Баница. Средствата са осигурени от проект по целева програма за подкрепа на археологическите проучвания при Министерство на културата.

Продължи поэтапното изследване на обредната *структура 15/15a*. През 2018 година се установи, че върху площ от около 32 кв. м в този участък през ранния неолит са функционирали три вкопани структури с култово предназначение, съответно принадлежащи към установените в обекта двата хронологически етапа: Оходен 1 и Оходен 2, като към етап Оходен 2 са регистрирани два хронологически пласта. През 2019 година тези заключения са потвърдени от радиовъглеродни анализи, извършени в лабораторията в Глазгоу, Шотландия. Проучена е северозападната част на вкопана *структура 17* върху площ от 25 кв. м в квадрат M11,3. Установени са два пласта на запълване, съдържащи многобройни керамични фрагменти от дебелостенни и тънкостенни съдове, кремъчни артефакти (пластини, ядра и отломъци), каменни оръдия, силно разложени животински кости, опалени, неопалени мазилки и камъни от разрушено отоплително съоръжение. Подемният керамичен материал показва, че е изследвана кухненската част на структура с жилищно предназначение. Стартиграфски са установени два периода на нейното функциониране, принадлежащи към раннонеолитните етапи Оходен 1 и Оходен 2.

Западно от структура 17 се попадна на рядко срещано отоплително съоръжение (*структура 8a*) с куполообразна форма и керамични фрагменти от счупени на място два дебелостенни съда. Те са разположени под опален глинен купол, върху плоска, също опалена, плитко вкопана подложка. Това е първото за обекта наземно съоръжение за изпичане на керамични съдове и се отнася към етап Оходен 2.

В сектор „север” е разкопан квадрат с площ от 25 кв. м на дълбочина до 2,10 м спрямо съвременния терен. Потвърден е ранненеолитен пласт, съдържащ силно фрагментирана керамика от етапи Оходен 1 и Оходен 2. Под него са регистрирани два пласта с кафяв цвят и средна плътност с обща дебелина, в които са открити над 360 обработени кремъчни артефакти (ядра, пластини, отломъци и люспи) и животински кости. Проучванията показват отсъствие на керамика в тези културни отложения, което означава, че те предхождат ранния неолит. Този новооткрит пласт в обекта е наречен Прото-Оходен. Откритията показват, че археологическия обект Оходен-Валога е първия в България с регистрирани културни пластове от късния мезолит и ранния неолит.

Намерени са кремъчно ядро, кремъчни остриета, шила от кост, керамична зооморфна фигурка, горна част от керамична антропоморфна фиурка, черупки от миди, керамични съдове, опалени животински кости, керамичен диск, керамичен модел на хляб и уникална по своята форма керамична лабрета – загадъчен предмет, характерен само за периода на ранната новокаменна епоха и свързан с обреди за осигуряване на плодородие.

Продължи работата по изготвяне на *Географска информационна система на археологическия обект чрез триизмерно документиране, фотограметрия и пространствен анализ* на новооткритите археологически структури и съдържащите се в тях движими културни ценности.

Регистрираните материални останки, както и стратиграфските наблюдения, дават основание да заключим, че през периода на “монохромния неолит” (края на VII началото на VI хил. пр. Хр) ранните земеделски общества в Северозападна България възникват в пряк досег с местните мезолитни културни традиции и създават основа за поява на първата земеделска цивилизация. Праисторическото селище край Оходен се превръща в първия археологически обект от територията на България разкриващ важна информация за

Б. Редовно археологическо проучване на многопластов археологически обект в местността Градище, край прохода Вратцата, с научен ръководител доц. д-р Нарцис Торбов зам. ръководител д-р Мария Христова-Пенкова, гл. ас. в ИЕМПАМ-БАН; член на екипа - Александра Петрова, РИМ-Враца и научен консултант - проф. д-р Борис Борисов. Археологическият сезон е тринадесети пореден. Проучването с отпуснати финансови средства от Министерството на културата протече от 23.09 до 14.10.2019 г. и включваше 15 (петнадесет) работни дни. То бе проведено съобразно изискванията по договор № РД 11-00-286/04.09.2019, сключен между РИМ-Враца и Министерство на културата и Наредба Н-00-0001 от 14.02.2011 г. Археологическите разкопки започнаха по-рано – преди 23.09 с финансиране от Община Враца от 05.08 до 03.09.2019 г. (осемнадесет) работни дни. През първата седмица от проучването в работата не терен, като доброволци се включиха младежи от Франция, гостуващи във Враца във връзка с организирано лятно училище по френски език с домакин ДПП „Врачански Балкан”. Основната цел на проучването през 2019 г. бе разкриването на археологически структури в Кв. ААП2, Кв. ААП/1, Кв. ААI/2. Продължи проучването на хоросановото подово ниво в Кв. ААП2, разположено западно от късно-античната църква. През 2018 г. то бе разкрито в съседния Кв. ААIII/1, разположен в посока запад. Неговата подложка е съставена от ломени камъни, покрити с хоросанова замазка. Разкритите археологически материали наложиха промяна на датировката от VI в. – късна античност в по-късен интервал от време – XIV в. - българско средновековие.

В рамките на Кв. ААП2, Кв. ААП/1, Кв. ААI/2 бяха последователно разкрити зид 1, зид 2, зид 3 и зид 4, които са изградени от ломени камъни на хоросанова спойка. От зид 4 – субструкция, е разкрито само едното лице, поради опасност да бъде застрашена целостта на зид 4. Първият зид вероятно е от сграда, изградена преди построяването на

късноантичната църква от VI в., тъй като е разположен под банкета на нейната западна стена с входа. Зид 1 – субструкция и суперструкция е разположен почти перпендикулярно на него в посока юг-север и първоначално огражда в посока запад пространството пред входа на църквата. Над него е застроен зид 2 – субструкция и суперструкция, който вероятно оформя външен ъгъл и е част от сграда, разположена под хоросановото подово ниво на постройката от Българското средновековие в Кв. ААП2. Зид 2 е на fuga със зид 3 – субструкция и суперструкция, на който е разкрито е само едното му лице. Той е на fuga със западна стена на църквата.

Научна оценка. В хода на проучването през 2019 г. бяха разкрити зид 1, зид 2 и зид 3 които оформят пространството пред входа на църквата. Тяхното изграждане вероятно е синхронно с нейното построяване през VI в. Зид 4 в хронологическо отношение е по-ранен – той е от сграда, съществувала преди построяването на църквата. Разкрито е окончателно и подовото ниво на сграда от Българското средновековие - XIV в.

В хода на проучването бяха открити 20 находки, заведени в полевата инвентарна книга. От особено значение като датиращ материал са разкритите бронзови и медни монети от късната античност - VI в. и Българското средновековие - XIV в. Намерени са също оловни тежести от рибарска мрежа от Късната античност, бронзова обеца, пръстени и стъкло манисто от Българското средновековие.

Полева консервация. Зид 1, зид 2, зид 3 и зид 4 и хоросановото подово ниво са подложени на влиянието на есените и пролетни дъждове, както и натрупването на сняг през зимата. Това обстоятелство налага те да бъдат укрепени чрез подреждане на чували с пръст.

В. Редовно археологическо проучване на обект „Средновековен манастир „Света Троица” и късноантична църква в м. Манастирски дол” на 3,5 км югоизточно от Враца, с научен ръководител Александра Петрова, заместник ръководител доц. д-р Нарцис Торбов, научен консултант доц. д-р Валери Григоров (НАИМ-БАН), член на екипа гл. ас. д-р Мария Христова (ИЕМПАМ-БАН). Археологическият обект се намира извън регулацията на град Враца, на около 3 км югоизточно от града в местността Манастирски дол, в защитена горска територия. Манастирът е отдалечен с около 930 м южно от шосето Враца – Мездра и торовия завод Химко. Разположен е на тераса над левия бряг на река Манастирски дол. Средната надморска височина на запазените археологически структури е 515 м. В периода от 16.10.2019 г. до 07.11.2019 г. в рамките на 16 работни дни е реализиран четвъртият археологически сезон в Манастирски дол с Разрешение за редовно археологическо проучване № 222/ 21.06.2019 г. Финансирането в рамките на 8000.00 лв. е осигурено по целевата програма за финансиране на теренни археологически проучвания и консервация през 2019 г. на Министерство на културата, съгласно договор сключен с РИМ-Враца. На този етап от изследването са установени три периода в общата хронология на обекта. Първият, според намерените материали има за долна хронологична граница времето след IV в., когато в местността на равна тераса е изграден и функционира голям раннохристиянски храм (Църква 2). През втория етап в строителните деструкции на Църква 2 е вкопан християнски некропол (гробове № 4-5), датиран по метода C14 в интервала от 1514 до 1600 г. (изследванията са осъществени в лабораторията на Университет „Адам Мицкевич” в Познан, Полша през февруари 2019 г.). Третият период датира също от времето на Късното Средновековие и е представен от манастирския комплекс „Света Троица“, споменат в два писмени документа от началото на XVII в. – богослужебен миней от 1609 г. на дякона Драгул от с. Камено поле и приписка върху страниците на Евангелие, съхраняващо се в РИМ-Враца. Фактът, че гроб от локализирания некропол се намира в суперпозиция с една от стените на манастирския храм (Църква 1), дава terminus post quem на изграждането на последния времето от първата четвърт на XVI век насетне. В рамките на притвора на Църква 1 през

2017 г. са проучени три гробни съоръжения (*гробове № 1-3*), вкопани в хоросановата подложка на пода. Те носят характеристиките на християнския погребален обред и са свързани с функционирането на манастирския храм. Двата християнски храма също се намират в суперпозиция, като по-късният (Църква 1) е изграден върху и със строителния материал от по-ранната Църква 2. В средата на XX век двете сгради са засегнати от водопровод, чието трасе преминава през техните дълги стени. При проучването 2016-2017 г. е изследван вътрешният обем на еднокорабната Църква 1 – разчистени са апсидата, централното помещение и притвора. В 2018 г. е проучено южното (външно) лице на южната стена на Църква 1, както и двете лица на успоредната на нея южна стена на Църква 2, а също и апсидата на последната.

Работата през отчетната 2019 г. е съсредоточена в сектора непосредствено от север на Църква 1 и Църква 2. В рамките на кв. В3 и кв. В4 е проучено външното (северно) лице на северната стена на манастирската Църква 1. Тя е изградена от местен варовик, жълт пясъчник, отделни блокове бигор и фрагменти от тухли (сполии от по-ранната Църква 2). За спойка е използван розов хоросан, чийто цвят се дължи на речния пясък в състава му. Зидът е запазен в максимална височина до 0,52 м от неговата суперструкция. Последната има широчина от 0,80 м. По цялата проучена дължина се разчисти цокъл от плочести камъни с широчина до 0,36 м и височина от 0,23 до 0,37 м над нивото на банкета на зида. Субструкцията има фуниевидна форма и е оформена от ломен варовик в легло от хоросан. Аналогична е структурата на южната стена на Църква 1, чиято суперструкция е по-лошо запазена, тъй като е била открита и изложена значително по-дълго време на неблагоприятните атмосферни условия и на човешката дейност. По цялото протежение на външното лице на С стена на Църква 1, над средновековното ходово ниво и нивото на банкета на зида се разчисти струпване с дебелина от 0,31 до 0,46 м на голямо количество цели и фрагментирани плочи жълт пясъчник. Плочите са нападали при рухването на покривната конструкция на сградата.

Извършен е сондаж с дължина 2 м и широчина до 0,64 м във вътрешния СИ ъгъл на наоса на Църква 1. При сондажа е разкрита субструкцията на вътрешното лице на С стена на манастирския храм и е установено, че за изграждането и са демонтирани и преизползвани лицевите камъни от външното лице на С стена на по-ранната Църква 2 и част от емплектоната на зида. В източната част на сондажа е запазена малка неразградена част от С стена на Църква 2 в цялата и широчина от 1,03 м, долепена на fuga до голям материков камък. Последният е послужил за субструкция на С стена на по-късната Църква 1.

В края на настоящия сезон е извършена първична полева консервация на проучените структури, чрез укрепването им с чували с пръст.

Намерените находки се отнасят към времето на Късното Средновековие и са вписани в полевата инвентарна книга под три полеви инвентарни номера. По-характерните от тях са сребърна османска монета – акче и фрагмент от керамична лула за чибук, представляваща тип широко разпространен и характерен за началото на XIX век. Подемният материал е представен от метални скрепителни елементи – железни клинове и гвоздеи с овални глави и четириъгълно сечение, както и ограничено количество керамични фрагменти, покрити със зелена глеч.

Осъществено през 2019 г. археологическото проучване в м. Манастирски дол допълва с нови научни факти известното до момента за хоризонталната и вертикална стратиграфия на обекта, за структурата и планировката на двете разновременни църковни сгради.

Г. Спасително археологическо проучване на обект 27/3001 в землището на гр. Мизия, община Мизия, област Враца във връзка с реализиране на „Разширение на газопреносната инфраструктура на „Булгартрансгаз“ ЕАД паралелно на северния

(магистрален) газопровод до българо-сръбската граница”, етап „Линейна част” – Подетап А с научен ръководител Александра Петрова, заместник ръководител гл. ас. д-р Мария Христова, (ИЕМПАМ-БАН, София), член на екипа доц. д-р Нарцис Торбов, научен консултант доц. д-р Валери Григоров (НАИМ-БАН, София).

Разкопките са осъществени с Разрешение за спасително археологическо проучване № 71/ 07.03.2019 г. на два етапа – предварителен в рамките на 21 работни дни от 04 април до 04 май, и втори – с пълно проучване в рамките на 33 работни дни от 13 юни до 23 юли 2019 г. В теренната работа са ангажирани близо 100 работника от близките села Войводово, Крушовица, Софрониево и Михайлово. Административното ръководство на експедицията е поето от НАИМ-БАН, а придобитите находки и материали са обработени от Галина Томова в реставрационното ателие на РИМ-Враца и са постъпили във фонда на последния. Сервитутът на площта за проучване има широчина 35 м и дължина 250 м. *Същинското археологическо проучване е предшествано от геофизично изследване и геодезическо заснемане на терена, извършени през м. март.* Разкопките установяват, че обектът има селищен характер. Регистрирани са археологически материали и културен пласт от следните исторически периоди: римска епоха (намерена е римска фибула с форма на двурога котва, датирана от втората половина на II до началото на III век); късна античност (намерен меден фолис, на стойност 40 нумии, отсечен в Кизик през 557 г., при управлението на Юстиниан I); ранно средновековие (намерена медна обеца със свободна профилирана висулка, тип III.2, която е хронологичен репер за периода IX – първа половина на X век), късно средновековие и османски период. Долната хронологична граница се съобразява с намерените късноантични монети и фрагментираната керамика с червено лаково покритие. Намерените медни монети – коруби, с орязани ядра маркират късносредновековен период (след XIII век) на обитаване. Най-късните материали – монети се отнасят към османския и се откриват в повърхностния пласт.

В проучената площ са проучени *шест структури с жилищен характер.* Те са слабо вкопани (до 0,30 м от нивото на тогавашния терен), имат неправилна правоъгълна форма и приблизителни размери от около 4 x 3 м. Подът е глинобитен, а конструкцията им във височина е паянтова – намерени са фрагменти от горяла мазилка, в която са запазени отпечатъци от тънки пръчки и колове. Самата подова замазка също е положена върху мрежа от хоризонтално поставени колове с кръгла форма, фиксирани по запазените им легла под отухленото ниво. Някои от жилищата се локализируют по каменни струпвания от рухналата облицовка на долната вкопана част на стените. При Жилище 5 се документира горял глинобитен под, върху който са разчистени „на място“ горели керамични фрагменти от средновековни гърнета с връзани пояси от прави и вълнообразни линии (характерни за X – XI век), отделни животински кости, горели и отухлени замазки, овъглени дъски и овъглено зърно. В някои жилища са разчистени отоплителни съоръжения, изградени от камъни, споени с глина. През втория етап от проучването са локализирани и документирани няколко *глинобитни съоръжения, изпълнявали функцията на пеци.* Те имат сходна конструкция – върху подложка от дребни, речни, обли камъчета е положена глинена замазка с дебелина около 0,02 м. Замазката е изпечена до червено и почерняла от многократно опалване. Стените са изградени от изпечена до червено, отухлена пръст, а над тях е оформено куполообразно коритие. По някои допълнителни белези, сред тези съоръжения могат да се обособят три основни типа: 1. масивни пеци (4 броя, проучени в сондаж 24 юг, сондаж 30 север, сондаж 32 юг, сондаж 36 север). Имат неправилна кръгла форма и голям диаметър, който варира от 1,20 до 1,40 м. Стените им са дебели и в тях са оформени множество отвори с широчина от 0,15 до 0,40 м, които е възможно да са изпълнявали функцията на въздуховоди. Входът на пещите е от юг, като при някои той е изграден от по-големи камъни, разчистени под формата на насип. Някои от съоръженията имат частично

запазени сводести покрития. При проучената в сондаж 30, север пещ от този тип има данни за разпределяне на вътрешното пространство на повече от 1 горивна камера. Запазената вътрешна височина на този тип пещи варира от 0,15 до 0,30 м. При изчерпването на насипа в тях са намерени малко количество въглени, фрагментирани животински кости и фрагменти от средновековна керамика (гърнета) с характерните пояси от врязани прави и вълнообразни линии; 2. глинобитни съоръжения с цилиндрична форма или форма на пресечен конус (2 бр. проучени в кв. Н18). Те имат кръгла основа, стени от печена до червено глина с дебелина 2-3 см, които във височина изтъняват. Дъното им е от изпечена и опалено до черно глина. Няма данни за начина на засводяване, може да се предположи сводесто покритие, ако се съди по нападалите на различни нива камъни. От южната страна на едно от съоръженията е оформен правоъгълен вход. При изчерпването на запълнителя са намерени отделни фрагменти от средновековни керамични съдове и животински кости. Не се намират въглени и пепел; 3. огнища с по-просто устройство (4 броя, проучени в сондаж 11, кв. Н18, сондаж 37). Основата им има неправилна кръгла форма. Състоят се от дебела до 0,02 м глинена замазка, върху подложка от речни камъчета. По периферията на замазката е оформен борд. Над замазката, като червена ивица в контролния профил се регистрира куполообразен свод. Запазеният максимален диаметър на тези съоръжения варира от 0,96 до 1,48 м, а максималната запазена височина от дъното на съоръжението до куполообразното покритие – от 0,22 до 0,28 м. Фиксираните жилищни структури и отоплителни съоръжения попадат в периферията на антично селище, за което свидетелстват не голямото количество фрагментирана керамика и материали от римската епоха, открити в ями, чийто граници се очертават трудно на терен, тъй като са вкопани в дебел пласт чернозем. В рамките на проучената площ не бяха установени жилищни структури от Римската епоха. Има данни, че селище от този период съществува в непосредствена близост от изток на обекта, върху полегат склон с южно изложение. В същото време, в най-западната точка на проучваната площ, попадаща в първата незаливна тераса на р. Скът една от проучените масивни глинобитни пещи в сондаж 36, е вкопана в културен пласт от късната желязна епоха (КЖЕ), ако се съди по намерените *in situ* около нея и под подложката от камъни и глина керамични фрагменти. По време на проучването са локализирани и документирани 1 септична яма и 11 ями с боклучен характер, чийто запълнител се състои от голямо количество фрагментирана керамика (средновековна и червенолакова от късната античност), въглени, фрагментирани животински кости, костени шила и цели и фрагментирани ножчета от желязо. Намерените находки са вписани в полевата инвентарна книга под 91 полеви инвентарни номера. В процес на лабораторно изследване са взетите от обекта проби, както следва: на овъглено зърно за палеоботанично изследване, на животински кости за палеозоологично изследване и радиовъглеродно датиране, на почва от пещите за спектрографски анализ и датиране.

Във връзка с извършване на ОВОС, или с инвестиционни намерения са осъществени теренни археологически издирвания за регистриране на движими и недвижими културни ценности:

а) *Теренно археологическо издирване по трасето на реконструкция на газопроводно отклонение Враца 1 с подмяна на участъци и изграждане на приемна камера при ПГХ Чирен, между селата Костелево и Чирен, северно от град Враца.* Експедицията е реализирана през първата половина на месец ноември от екип в състав Георги Ганецовски (РИМ-Враца) като научен ръководител, Вивиана Митева - заместник ръководител, Адлин Данчева (ГИС); Десислава Иванова и Кристина Георгиева от СУ „Св. Климент Охридски“ (стажанти) с разрешително № 493/2019 г. Средствата са осигурени от „Булгартранс газ“ по договор с НАИМ-БАН град София, като административна, ръководна институция, с която РИМ-Враца има договор за

сътрудничество. Издирванията са проведени с дигитален картен материал, предоставен от поръчителя с обозначен актуален сервитут на трасето. Общата му дължина е около 22,5 км. В течение на обходите са разпределени общо 152 полигони, като в обозначените участъци е покрита различната им ширина, там, където теренът позволява.

Теренните наблюдения дадоха информация, че трасето засяга периферията на ново регистриран археологически обект от праисторически и късноантиен периоди, разположен южно от Чиренското газохранилище. Установено е, че основната му територия се простира в западна посока.

б) *Теренно археологическо издирване на площ за инвестиционно намерение „ЕМА“* на 15 и 16 ноември. То е реализирано с цел установяване на предполагаеми археологически недвижими културни ценности и тяхната застрашеност, както и за преценка необходимостта от провеждане на евентуални спасителни проучвания във рамките във връзка с процедура по издаване на разрешение от Министерство на енергетиката за проучване на скалнооблицовъчни материали. Площ „ЕМА“ е разположена в землищата на с. Царевец и с. Кален, община Мездра, област Враца за инвестиционно предложение на „Ю ЕНД СИ КЪНСТРЪКШЪН“ АД, София. Екипът е в състав: Ал. Петрова – ръководител, Н. Торбов и Г. Ганецовски – зам. ръководители с Разрешение за спасително археологическо проучване № 512/2019 г. Издирването не установи наличие на недвижими и движими културно-исторически ценности.

в) *Теренно археологическо издирване на площ за инвестиционно намерение „МАРГО“* на 25 и 26 ноември. Осъществено е с цел проверка за регистрирани и нерегистрирани археологически обекти във връзка с подадено от „ЛАЙМРОК“ ООД, София заявление за откриване на процедура за разрешение за проучване на подземни богатства – скалнооблицовъчни материали. Площ „МАРГО“, разположена в землищата на с. Царевец и с. Горна Бешовица, община Мездра, област Враца. Екипът е в състав Нарцис Торбов – ръководител; Г. Ганецовски и Ал. Петрова – зам. ръководители с Разрешение за спасително археологическо проучване № 518/2019. Издирването не установява наличие на недвижими и движими културно-исторически ценности. Извън площта на инвестиционното намерение, север – североизток от с. Царевец е документирана голяма надгробна могила и оброк под стар орех, които са силно засегнати от незаконни изкопни дейности.

Във фонда на отдел „Археология“ постъпи дарение от седем керамични движими културни ценности с произход праисторическия обект Борован-Лапчовец.

През 2019 година проучвателската и събирателска работа на **отдел „Етнография“** (*Недка Димитрова, Силвия Гарванска и Йоана Нанкова*) се придържахме към плановите задачи с основна цел обогатяване на етнографските колекции във фонда и експозициите на отдела с ДКЦ в областта на материалната култура. Продължи работата за попълване на фонд „Етнография“. Представените материали на оценителните комисии са обработени според изискванията – попълване на временни разписки, приемно-предавателни актове и изготвяне на експертни заключения. През отчетния период във фонда са постъпили 126 броя експонати (при 58 броя през 2018 г). Основните постъпления са от дарителите Васка Тошкова от гр. Враца, Страхил Илиев от гр. Враца, Ваня Желязкова от гр. Враца, Анастасия Ценова от гр. Враца и Ива Орозова от гр. София. Всички дарени материали са атрактивни, внимание заслужават: папки с оригинални нотни листове на композиторите Дико Илиев и Андрей Врачански, и нотни листове на Тошко Кръстунов – ученик на Дико Илиев, дарени от Васка Тошкова; тъкани, дарени от Ваня Желязкова; калпаци от агнешка кожа, елек с черни гайтани и пояс с бродерия, дарени от Страхил Алексиев; тъкани и ризи, дарени от Анастасия Ценова; родословното дърво на фамилия Орозови, дарено от Ива Орозова.

За поредна година констатираме липсата на активност на уредниците в отдел „Етнография“ за работата на терен по отношение на духовната култура, особено в селищата от областта, което е смущаващо обстоятелство. Отделът разполага с възможности и съответната подкрепа на инициативи от ръководството на музея за подобряване на тази слабост. Необходима е активност в тази посока.

Събирателската работа на отдел „История на България XV-XIX в.“ (Красимир Григоров) се определя от амбициозността и мотивацията на уредника в отдела.

Продължи издирването и събирането на материали, свързани с икономическото, обществено-политическото и културно-просветното развитие на Враца и региона от периода на българското Възраждане. Бяха реализирани срещи с наследници на врачански фамилии, които притежават интересни за музея материали. Най-често срещаните вещи на дарение са фотодокументите, съхранявани в снимковата сбирка. Те илюстрират както борбите на българите за самостоятелна църква, така и национално-революционните борби; културно-просветното движение; участието на българите в национално-освободителните борби на съседните балкански народи, руско-турската война (1877/1878); социално-икономическите промени, настъпили в Османската империя след Кримската война. В резултат на издирвания, снимковият архив се обогати с фотографии на Мица Подбалканска, Никола Върбанов, Савка Тошева и фамилия, Никола Даскалов, поборници-участници в Ботевата чета, стара Враца от периода на Освобождението. Затрудненията по издирване в сектора идват веднъж от по-голямата отдалеченост от периодиката и на следващо място от това, че нормативната уредба от закони, защитаваща старините, паметниците и културното ни наследство от разрушаване или изнасяне зад граница, както и създаването на съответните органи и институции, се появяват чак след Освобождението. Подновени бяха контактите със София Иванова Цвяткова, която разполага с много ценни реликви, наследство от нейните родители.

Като дарение през 2019 година бе приета втората част от архива на Ананий Тошев - технически ръководител на тъкачната копринена фабрика във Враца „Савка Д. Тошева“. Повторното дарение на автентична жакардова машина /стан/ от наследниците, бе направено от братята д-р Огнян Тошев и Пламен Тошев, внуци на предприемчивите врачански собственици. В основния фонд постъпи оригиналният стан, предназначен за нуждите на коприненото производство, модулиран от дърво и оловни елементи с приблизително тегло от 20 кг.

Проучванията около съдбата на оцелелите Ботеви четници Колю Радев (Черкеза) Мичо Генчев Тодоров и Никола Димитров, откриха перспектива за набиране на допълнителна информация за родовете „Рачевци“, „Сейковци“, „Геновци“ от Търновския и Габровския регион. Във фонда постъпи и интересен снимков материал от тях.

Сглобяването на пъзела относно живота и делото на изтъкнатия общественик - Никола Даскалов обедини усилията на няколко музейни служители от страната в една обща инициатива, да се издири научен и доказателствен материал, свързан с изключителния ерудит, прекарал една част от съзнателния си активен живот във Враца като Председател на Окръжния съд, избран и за депутат през решаващата 1887 г. За да се изяснят детайлите в това проучване се включиха колегите от РИМ- Варна, РИМ- В. Търново, Държавния военноисторически архив, Виртуалния музей в Тутракан и РИМ- Враца. Събраните исторически сведения след систематизирането от Димитър Балабанов и Спаска Шехтова от ИМ-Самоков, излязоха в монография под името „Забравеният самоковец“.

Друг трогателен жест, бе извършен от 94-годишната Анка Гецова от Бяла черква, която бе изключително щедра, изпращайки за нуждите на музея писмени материали за

учителя, читалищен деятел, поет и революционер Бачо Киро, оцелели Ботеви четници и за Цанко Церковски.

Съществена придобивка като източник на информация е и попълването с детайлни сведения родословното дърво на две от популярните врачански фамилии, тези на Димитър Хаджитошев и Мито Цветков Бакалбашийски.

През 2019 година към отдел „История на България XV–XIX в. постъпиха 3 културни ценности за основен и 12 за научно-спомогателен фонд на РИМ – Враца.

Проучвателската и събирателска дейност на отдел „**Нова история**” (*Мирослава Топалова*) е насочено към издирване и събиране на материали, свързани с икономическото, общественно-политическото и културно-просветното развитие на Враца и региона.

Реализирани бяха срещи с наследници на врачански фамилии, които притежават интересни за музея материали. През 2019 г. в отдел Нова история няма откупени материали. По-значими дарения през годината са: снимки и документи от семейния архив на Иван Симеонов „Рунтавия кмет”, дарение от правнука му Любомир Иванов Симеонов; портрети на Иван Симеонов и съпругата му Мария Коцова Бърборска – Симеонова; групови снимки: Иван Симеонов, Адам Нейков и Александър Гергинов, София, 1924 г., заседание в парламента и семейни фотоси; свидетелство на Мария Коцова за завършен втори клас на Ломското девическо трикласно училище за учебната 1891/92 г; снимки на децата им - Севдалин, Ахинора, Любомир и Виолета; свидетелства за свето кръщение на Виолета и Севдалин. Дипломи на Виолета Иванова Симеонова, завършила Историко-филологическия факултет на СУ и на Севдалин Иванов Симеонов за завършено висше образование в Юридическия факултет на СУ; свидетелство за зрелост на Ахинора от Първа Девическа гимназия, София, 1935 г; свидетелство на Любомир Иванов Симеонов от Сорбоната, Париж, 21 април 1932 г.; акционни книжа на Акционерно дружество „Пряпорец”; снимки и документи от семейния архив на Сава Тодоров, индустриалец от Враца и синовете му Панайот и Тодор Савови, които през 1908 г. създават фирмата „Сава Тодоров и синове” за производство и търговия с въжарски стоки, дарение от Сава Савови; портрети на Сава Тодоров и Тодор Савов, семейна групов снимка на Сава Тодоров с внуците си, лична кореспонденция между Тодор Савов и бъдещата му съпруга Марийка Сотир Радойкова от Самоков, 1911 г., майсторско свидетелство на Тодор Савов за въжарство, София, 25.12.1923 г., родова книга на фамилия Савови, копие на ръкописно писмо от Васил Левски до Т. Райнов, 14 ноември 1872 година.

От други дарители получихме снимки от патронния празник на Врачанското тенекеджийско сдружение, Враца, 9 януари 1929 г.; свидетелство за народна признателност и портрет на редник Аврам Иванов от с. Голямо Пещене, загинал на 19.09.1916 г. при с. Первели; копие от некролога на Севдалина и Ванина Йосифови Петрови, загинали в бомбардировката на Враца на 24 януари 1944 г. със стихотворение-посвещение от баща им и книги на историческа тематика.

През 2019 г. в основен фонд на отдел Нова история са постъпили 61 броя материали, а в научно-спомогателен фонд – 22 бр.

Отдел „**Най-нова история**” (*Христина Христова*) неуморно развива своята многопластова дейност, определена от спецификата и динамиката на хронологическия обхват на този „чувствителен“ период, паралелно с административната дейност в помощ на директора.

През годината бяха документирани и фото-документирани по-значимите общественно-политически и културни събития във Враца и в частност тези, на които организатор и домакин бе РИМ-Враца. Направени са общо: **3161 снимки**, които се обработват и описват, за да заемат своето място в научно-спомогателния фонд на отдела.

Всички събития, чествания, изложби, празници, годишнини, дейности на РИМ - Враца и други са придружени със съответните рекламни материали, юбилейни вестници и издания, програми, покани и афиши, които са събрани, обработени и предадени в основния и научно-спомагателния фонд на отдела.

В основния фонд към отдела постъпиха още: издания свързани с краеведски проучвания, както и книги, чиито автори са родени или живеят във Враца и Врачанския край; механична пишеща машина „Optima” М-10 от 1950 г.; чавдарски калпачета, чавдарски и пионерски връзки, ученически лични карти; детски илюстрирани списания „Дружинка” и „Славейче” от 50^{те}-80^{те} години на ХХ век; медал „За майчинство” и удостоверение към него; членски книжки, членски и служебни карти, свидетелства, грамоти и удостоверения от 60^{те}-90^{те} години на ХХ век; снимки, свързани с историята на Врачанския край; награди и отличия от личния архив на инж. Митко Янков (в т.ч. макет на корпус на реактор тип ВВЕР-1000, плакети, свидетелства, грамоти) и други.

Продължава събирането на: данни и материали за обществения и културен живот на Врачанския край в най-ново време и свързаните с него личности; сведения, рекламни и други материали и образци от производствата на предприятия и фирми във Врачанския край; снимки, вещи и документи на личности, свързани с най-новата история на Врачанския край.

Поддържат се установените ползотворни контакти с краеведи от Врачанска област, които любезно предоставиха на електронни носители (за архива на отдела) снимки, свързани с миналото и съвременното на селища от региона. *За 2019 г. отдел „Най-нова история” има 6 дарители.* Събраните през годината местни периодични издания (в. „Конкурент” и в. „Северозапад днес”) се съхраняват в отдела.

През отчетния период отдел **„Художествена галерия”** (*Христо Божков и Милен Василев*) продължи обработката на наличните творби във фондовете. Основен източник за постъпленията във фонда при Художествената галерия са *регионалните, националните изложби и тези от съвременни творци.*

Във връзка със самостоятелната изложба на художника Петър Яков във фонда на ХГ постъпва картината „Автопортрет на пленер“, която е дарение от автора. От самостоятелната изложба на художника Радостин Иванов в Спомагателен Художествен фонд (С.Х.Ф.) на галерията е постъпила неговата картина „Мираж“, която е дарение от него. От самостоятелната изложба на художника Володя Казаков във фонда постъпва картината „Речен пейзаж“. От Ивайло Никодимов в галерията постъпва творбата „Портрет на баща ми“ на художника Никодим Ненов от изложбата „В памет на Никодим Ненов” от художника Георги Стамболийски – Стамбо в С.Х.Ф. на галерията постъпва 1 бр. цветна репродукция на оригинал от поредицата „Фолклорно”, която е дарена от художника по повод неговата самостоятелна изложба. Тази изложба, организирана от Градска художествена галерия „Борис Георгиев” - Варна, автора реализира в нашата галерия във Враца, като негов роден град.

Дарителството продължава да е важна част от събирателската работа на музейните специалисти. Видно от изложеното по-горе за попълване на фондовете от събирателската работа на дарителите и приятели на музея разчитат отделите „Етнография“, „История на България XV-XIX в.“; „Нова история“, „Най-нова история“, „Художествената галерия“ и в някои случаи отдел „Археология“. Изключително ползотворното сътрудничество с родолюбиви българи, съзнаващи важността на историческата информация, съдържаща се в движимите културни ценности, дава силна мотивация в работата ни, но същевременно напомня за огромната отговорност, стояща пред нас за опазването им! От името на музейната колегия благодаря на всички дарители за оказаното доверие в подкрепа на една родолюбива кауза!

Резултатите от **събирателската работа** на отделите по данни на отдел „Фондове“ и сравнени с предходните години (съответно за 2018 и 2017 години, са посочени в таблицата по-долу.

ОТДЕЛ	ОСНОВЕН ФОНД			СПОМАГАТЕЛЕН ФОНД		
	2020 г.	За сравнение		2019 г.	За сравнение	
		2018 г.	2017 г.		2018 г.	2017 г.
АРХЕОЛОГИЯ	48	122	176	51	69	118
НУМИЗМАТИЧЕН ФОНД	40	61	195	32	0	0
ЕТНОГРАФИЯ	34	49	224	92	9	0
ИСТОРИЯ НА БЪЛГАРИЯ XV-XIX ВЕК	1	25	3	42	43	0
НОВА ИСТОРИЯ	61	44	101	22	69	63
НАЙ-НОВА ИСТОРИЯ	121	1576	517	183	235	125
ХУДОЖЕСТВЕНА ГАЛЕРИЯ	3	9	10	2	0	0
ОБЩО	308	1886	1226	424	425	306

Сравнителният анализ, видно от показаната таблица на представените резултати спрямо предходните 2018 и 2017 години в крайни цифри показва значително намаляване на постъпленията от събирателската работа. Тези данни потвърждават предварителните ни опасения от значителен спад на броя постъпили музейни ценности в количествено отношение след въвеждането в действие на изискванията на Наредба Н-3/03.12.2009 г за реда за извършване на идентификация и за водене на Регистъра на движими културни ценности“! За да бъдем законосъобразни в изпълнение на Заповед № А1/02.01.2019 г. Отдел „Фондове“ изготви експертни заключения на материалите от идентификационните комисии за периода януари 2016 – декември 2018 години, съобразно изискванията на Наредба Н-3/03.12.2009 г. Изискванията на тази Наредба по отношение изготвяне на идентификационни картони определено бюрократизират и затрудняват работата по обработка на постъпващите в музея културни ценности, което води до показания краен резултат – значително намаляване постъпленията на годишна основа. Неминуемо това се отрази и на постъпленията от отдел „Най- нова история“ с дългогодишна трайна тенденция значителен ръст в постъпленията, показващ четири цифрен израз. Друга причина за този значителен спад е пет месечното отсъствие поради заболяване на завеждащ отдел „Фондове“ Ралица Цветкова, което доведе до провеждането едва на три идентификационни и фондови комисии при седем комисии, реализирани през 2018 година.

И ако събирателската работа на болшинството отдели в музея зависи основно от дарения, остава въпросът защо има такъв драстичен спад в постъпленията на отдел „Археология“? От казаното по-горе става ясно, че археологическите експедиции се реализират устойчиво в продължение на 4 до 5 месеци и са подплатени със значителни средства. От проучванията край Оходен, постъпленията в основен и спомагателен фонд в количествено отношение са повече от половината при всички административни ангажименти на директора на музея, който е и научен ръководител на експедицията. В случая до къде достигат интересите на музейната институция и личните интереси? Изглежда втората тенденция преобладава, а това няма как да остане без последствия.

Събирателската работа е важен критерий (но не и единствения) за свършеното през годината и когато говорим за повишаване на работната заплата и допълнителни социални

придобивки, би следвало да си припомним за вложените усилия и професионализъм през изтеклата година, изразени чрез посочените по-горе цифри.

Отдел „Фондове“ (*Ралица Цветкова и Петя Митова*) продължи да извършва своите ежегодни дейности, свързани със задължителната инвентаризация на ДКЦ. Неминуемо продължителното отсъствие на Ралица Цветкова даде своето отражение в работата на отдела.

От фондохранилищата са предоставени на уредниците и други специалисти за различни научни, експозиционни и изследователски дейности общо **1566 броя** културни ценности. Дигитализираните движими културни ценности през изтеклата година са **100 броя**.

Фондовичките съдействаха в подготовката на организирани от уредниците на музея през 2019-та година изложби и временни кътове. Своевременно бяха документално обработени и предоставени за временно ползване движими културни ценности, свързани с наше участие в планирани и гостуващи изложби. Това са *изложбите*: „80 години от рождението на тенора Димитър Дамянов“; „Постъпления във фондовете на РИМ–Враца през 2018 г.“; „Дантелата – красота и изящество“; „Пътят на Свободата от Шипка до Сан Стефано” - фотодокументална изложба на НПМ „Шипка-Бузлуджа” и *временните експозиционни кътове*: „130 години от рождението на Ангел Янчев - спасителят на знамето на 35-ти пехотен Врачански полк в Първата световна война“; „110 години от рождението на поета Йосиф Петров“; „135 години от възстановяването на народното читалище във Враца под името Ученолюбиво дружество „Развитие“; „110 години от рождението на фотографа Кирил Чернев” и „Спомен за фамилия Партови”.

Както отбелязахме през 2019 година са проведени три комисии за идентификация на движими културни ценности, постъпили във фондовете на музея.

В изпълнение Заповед № А56/25.11.2019 г. на Директора бе извършена ежегодната инвентаризация по репрезентативния метод на ДКЦ от благороден метал във фонда и експозициите на музея, включително на монетите от благороден метал

Във фондохранилищата се поддържа необходимият температурен и влагов режим, с изключение на хранилище № 1 и хранилище № 4, където влагоуловителите продължават да не работят и очевидно трябва да бъдат ремонтирани.

За съжаление и през 2019 година помещението, определено за „научен и учрежденски архив“ на музея не беше ремонтирано, основно по финансови причини. Определено наложителният ремонт на това пространство ще бъде приоритетен за 2020-та година. Статистическите данни за фондовата дейност до 2019 година са посочени в таблицата по-долу:

ФОНДОВА ДЕЙНОСТ КЪМ 2019 г.

ПОКАЗАТЕЛИ:	ДО: 31.12.2018 г.	ОТКУПЕНИ: ЗА 2019 г.	ДАРЕНИ: ЗА 2019 г.	ОБЩО ДО: 31.12.2019 г.
ОСНОВЕН ФОНД	92105	-	308	92413
НСФ	44959	-	424	45383
ОБМЕНЕН ФОНД	251	-	5	256
ОБЩО	137315	-	737	138052

Обменният фонд – 5 броя е попълнен от отдел „Археология“ най-вече с предмети придобити по съдебни решения от историко-археологически експертизи спрямо нарушители на Закона за културното наследство.

В основния фонд са постъпили следните по-важни групи културни ценности: *Археология* – кремъчни артефакти (пластини, пробои, свредели, стъргалки, ядра и отломъци), пластина от обсидиан каменни оръдия, рядко срещана керамична лабрета, цели керамични съдове, костени оръдия, кремъчни артефакти от преднеолитен период; бронзова монета на император Юстин II (565-578 г); късно средновековни сребърни и медни копчета, закопчалка за книга, накити, тока, железен кабар, железен обков на обувка, оловни тежести; „*Етнография*“ - папки с оригинални нотни листове на композиторите Дико Илиев и Андрей Врачански, нотни листове на Тошко Кръстунов – ученик на Дико Илиев, тъкани, калпаци от агнешка кожа, елек с черни гайтани и пояс с бродерия, ризи, родословното дърво на фамилия Орозови; „*История на България XV-XIX век*“ - втората част от архива на Ананий Тошев, фотографии на Мица Подбалканска, Никола Върбанов, Савка Тошева и фамилия, Никола Даскалов, поборници-участници в Ботевата чета, оригинален стан, предназначен за нуждите на коприненото производство; „*Нова история*“ - снимки и документи от семейния архив на Иван Симеонов „*Рунтавия кмет*“, дарение от правнука му Любомир Иванов Симеонов; портрети на Иван Симеонов и съпругата му Мария Коцова Бърборска – Симеонова; групови снимки: Иван Симеонов, Адам Нейков и Александър Гергинов, София, 1924 г., заседание в парламента и семейни фотоси; свидетелство на Мария Коцова за завършен втори клас на Ломското девическо трикласно училище за учебната 1891/92 г; снимки на децата им - Севдалин, Ахинора, Любомир и Виолета; свидетелства за свето кръщение на Виолета и Севдалин. Дипломи на Виолета Иванова Симеонова, завършила Историко-филологическия факултет на СУ и на Севдалин Иванов Симеонов за завършено висше образование в Юридическия факултет на СУ; свидетелство за зрелост на Ахинора от Първа Девическа гимназия, София, 1935 г; свидетелство на Любомир Иванов Симеонов от Сорбоната, Париж, 21 април 1932 г.; акционни книжа на Акционерно дружество „Пряпорец“; снимки и документи от семейния архив на Сава Тодоров, индустриалец от Враца и синовете му Панайот и Тодор Савови, които през 1908 г. създават фирмата „Сава Тодоров и синове“ за производство и търговия с въжарски стоки, дарение от Сава Савови; портрети на Сава Тодоров и Тодор Савов, семейна групов снимка на Сава Тодоров с внуците си, лична кореспонденция между Тодор Савов и бъдещата му съпруга Марийка Сотир Радойкова от Самоков, 1911 г., майсторско свидетелство на Тодор Савов за въжарство, София, 25.12.1923 г., родова книга на фамилия Савови, копие на ръкописно писмо от Васил Левски до Т. Райнов, 14 ноември 1872 година; „*Най-нова история*“ - механична пишеща машина „Ortina“ M-10 от 1950 г, чавдарски калпачета, чавдарски и пионерски връзки, ученически лични карти, детски илюстрирани списания „Дружинка“ и „Славейче“ от 50^{те}-80^{те} години на ХХ век, медал „За майчинство“ и удостоверение към него, членски книжки, членски и служебни карти, свидетелства, грамоти и удостоверения от 60^{те}-90^{те} години на ХХ век, снимки, свързани с историята на Врачанския край, награди и отличия от личния архив на инж. Митко Янков (в т.ч. макет на корпус на реактор тип ВВЕР-1000, плакети, свидетелства, грамоти), „*Художествена галерия*“ - картината „Автопортрет на пленер“ на художника Петър Яков (дарение), картината „Мираж“ на художника Радостин Иванов (дарение), картината „Речен пейзаж“ на художника Володя Казаков (дарение), „Портрет на баща ми“ на художника Никодим Ненов (дарение), цветна репродукция на оригинал от поредицата „Фолклорно“ дарена от художника Георги Стамболийски – Стамбо.

Продължи събирането в научно-спомагателния фонд на музея на десетки фото и видео кадри, на електронни носители, документални филми, течения на местните вестници, книги, масов и разнообразен материал с близка до музейната дейност характеристика.

Работа в архиви и библиотеки. Това е ключов фактор за пълноценната научно-изследователска дейност на музейните работници, който е пряко свързан с архивите и библиотеките и е зависим от определените средства за командировки. И през 2019 година тези средства бяха напълно достатъчни, но неизразходени по предназначението си. Специализирана литература и документи (съобразени с плановите задачи и поети ангажименти) бяха ползвани в НБ „Св. Св. Кирил и Методий“, в библиотеката на СУ „Св. Климент Охридски“, в държавна агенция „Архиви“, в специализираните библиотеки на институтите към БАН, врачанските библиотеки, ТДА–Враца, архиви и музейни библиотеки от региона и страната.

През 2019 година *Теодор Вълков* продължи с изготвянето на библиотечните справки за ежемесечния информационен бюлетин, като за целта са прегледани 387 броя от трите врачански вестници.

Бройката на публикации за дейността на РИМ-Враца през изминалата година е 89, на уредниците – 54 тематични публикации. През годината е оказано и съдействие при завеждането на нови книги на Пламен Петков в музейната библиотека.

В ежедневната си практика като уредник в отдел „История на България XV-XX век“ *Красимир Григоров* работи в библиотеката на РИМ Враца и тази на Държавния архив - Враца, които предлагат добри възможности за пряк достъп до литература и част от дигиталното съдържание по значими теми, свързани с наследници на активни участници в Априлската епопея 1876 г. и последвалата Освободителна война. Благодарение на някои дарения и на гражданската инициатива, са реализирани постъпления за дигиталните колекции. Това позволява на стотици наследници на загиналите опълченци да установят лобните места на предшествениците си, да научат повече за своята родова и национална памет. По този способ бе възстановена част от необходимата ни информация за някои от популярните за периода на Възраждането врачански родове, като този на Бошняците, Калдъръмвите, Партовите, Бобошевците и Балабановите, Печеняците и Бошнаковия род. Прегледал е документи, свързани с делата срещу Мито Цветков Бакалбашийски, един от поборниците, осигурили средствата за въоръжаването на Ботевата чета. Бе възстановена една част от родословното му дърво и бяха открити живи негови роднини от Враца и столицата. Събрана бе допълнителна информация за Цвета Кръстенякова, Иван Бошнаков, Ангел Печеняков, Мито Костов Хаджимицов и Давид Тодоров. Там, където историческото познание убягва, е търсена помощта на специализирания отдел на Българския Исторически архив при Националната библиотека по теми, свързани с документите „светини“ на национално-освободителните борби на българския народ. За „Зимните четения“ през 2019 година са издирени и поръчани бяха материали от Народната библиотека на Сърбия за един от създателите на първото класно училище във Враца, свързан с фамилията на Димитраки Хаджи Тошев, един от най-известните врачански първенци. Григоров реализира издирвания и от румънската преса за един от личностните символи на Враца - Никола Войводов. По една от темите за История Славянобългарска прибягва до услугите на колеги от Дигиталната научно-изследователска библиотека „Зограф“ на СУ „Св. Климент Охридски“, разширила сбирката си с нови копия на славянски ръкописи, съхранявани в престижни български и чуждестранни колекции. Друг основен източник са изследванията от Библиотека Български северозапад” към „Известия на музеите в Северозападна България”, както и информацията, която дава литературно-художествения алманах „Околчица”.

Мирослава Топалова ползва справки от фонда на отдел Нова история, от периодичния печат, от интернет, както и специализирана литература относно уточняване на събития и личности от посочения период във Врачанско. Ползвани са дигиталните услуги на Регионална библиотека „Хр. Ботев” – Враца, Народна

библиотека ” Св. Св. Кирил и Методий”, библиотеката на ЦДА – София.

Христина Христова продължи своята дейност в Държавен архив – Враца и Регионална библиотека „Христо Ботев” - Враца и успешно подпомагаше Директора на институцията в административните дейности, а в негово отсъствие изпълняваше функциите на негов заместник съобразно нормативната уредба.

С оглед заложените средства за командировки в бюджета ни за 2020 година, следва отново да се апелира за активизиране на тази дейност, разбира се при оптимизиране и още по-голяма ефективност на проучвателската ни работа, касаеща дейностите в библиотеките и архивите извън Враца.

Уредниците в отдел „Художествена галерия“ ползваха справочници, спомагателна литература, вестници и интернет във връзка с подготовката на словата при откриването на различните изложби, свързани с годишнини от рождението на големи български художници и художници родени в град Враца.

Научно-изследователската работа на музейните специалисти по отношение на разработваните теми продължава да е динамично променяща се предвид чести промени в изследователските ситуации, независимо обвързаността ѝ с годишния план за съответния период

Завърши разработването на следните теми: „Нови археологически открития и находки от праисторическите обекти Оходен-Валогоа, община Враца и Майор Узуново – Градец, община Видин през 2018 г” (*Георги Ганецовски*, XXX-ти Зимни четения 2019); Предмети за лично почитание от средновековния град Вратица, днешна Северозападна България (доклад за 52-та международна научна конференция „Понтика”, Констанца, Румъния, *Александра Петрова и Мария Христова-Пенкова*); „Археологическите проучвания в местността Градище и местността Манастирски дол през 2018 година” (*Нарцис Торбов и Александра Петрова*, XXX-ти Зимни четения 2019); „Мода и модни течения във Враца в началото на XX век“ (*Недка Димитрова*, краеведска конференция в Регионалната библиотека „Хр. Ботев“-Враца) „Каракачаните във Врачанско. Празнично-обреден цикъл“ (*Недка Димитрова и Йоана Нанкова*, XXX-ти Зимни четения 2019); „Прагът, огнището и коминът – врата между световите“ (*Силвия Гарванска*, XXX-ти Зимни четения 2019); „Скромните превъпласания на един чужденец за книжовното и духовно въздигане на своите братя по народност“ (*Красимир Григоров*, XXX-ти Зимни четения 2019); ”Документи на политическите партии във Врачанско от местни и централни избори от фонда на отдел “Нова история” (Мирослава Топалова, XXX-ти Зимни четения 2019); „История на Държавното специално практическо земеделско училище по бубарство – Враца, 1943-1959 години”, (*Христина Христова*, XXX-ти Зимни четения); „Добри практики в образователните програми“ (*Тихомир Машов*, XXX-ти Зимни четения).

Завършени теми под печат:

Ал. Петрова, М. Христова. Луксозна керамика от средновековна Вратица. – В: Сборник с доклади от XII-ти международен конгрес, посветен на керамиката от Средиземноморието от Средновековието до съвременността в Атина, Гърция, октомври 2018 г. (под печат).

Al. Petrova, Maria Christova-Penkova. Middle aggies jewelry with cowrie shell (*Cypraea Pantherina*) – archaeological context and historical realities – In: Corpus from the International Scientific Session PONTICA, 52nd Edition: HISTORY AND ARCHAEOLOGY IN THE WEST-PONTIC AREA, Constanța, Romania (october 2nd to october 4th 2019).

През месец септември Нарцис Торбов успешно защити дисертация на тема "Ножът – МАΧΑΙΡΑ или SICA (II в. пр. Хр. - началото на II в.), като част от културно-историческото наследство на Балканите” за присъждане на научната степен „Доктор на науките“ в професионално направление 3.5 „Обществени комуникации и

информационни науки“ по научна специалност „Културно-историческо наследство в съвременна информационна среда“. Основно място в разработката заемат ножовете от Врачанска област, съхранявани в Регионален исторически музей-Враца.

Започна или продължи работата по темите: „История на хляб от лимец – експериментална археология и алтернативен туризъм“ (Георги Ганецовски); „Археологически проучвания и открития в Мездра–Калето през 2003-2015 година“; Многослойно укрепено селище от ранната бронзова епоха, протобронзовия период и средния халколит Борован-Езерото“ (Георги Ганецовски); „Началото на новокаменната епоха в Северозападна България по данни от керамиката“ (дисертация за присъждане на научно-образователна степен „доктор“, Георги Ганецовски); „Монети от Врачанско II-I в. пр. Хр.“ (Нарцис Торбов, Йоана Нанкова); „Мечовете келтски тип от България“ (монография, Нарцис Торбов); „Археологическо проучване на антично укрепление и средновековен град, край прохода Вратцата, 2007–2019 г.“ (Нарцис Торбов, Александра Петрова); Северозападна България през VI – XIV век по археологически данни (Александра Петрова, дисертация за присъждане на научно-образователна степен „доктор“); „Пафти от фонда на отдел Етнография“ (Недка Димитрова); „Християнски символи върху монетите, сечени от Константин Велики“ (Йоана Нанкова); „Традиционно мъжко облекло“ (Силвия Гарванска); „Аферата на века с вапора „Германия на Русчушката скеля“ (Красимир Григоров); „Военните знамена на полковете от Северозападна България разказват“ (Мирослава Топалова); „Обзор на документите на политическите партии от фонда на отдел „Нова история“ (Мирослава Топалова); „История на военните знамена на 35-и Врачански, 3-ти Бдински и 15-и Ломски пехотни полкове“ (Мирослава Топалова); „Водоснабдяване на град Враца след 1944 година“ (Христина Христова); „Към историята на някои професионални училища във Враца през 40-те/50-те години на XX век“ (Христина Христова).

Продължава липсата на активност по отношение на научно-изследователската работа на част от музейната колегия, а това са завеждащ отделите „Фондове“ (Ралица Цветкова) и „Художествена галерия“ (Христо Божков). Настоятелно подканвам колегите в тези отдели да излязат от летаргията в научно-изследователската работа ако претендират за самочувствието, че работят в престижна научна институция, наречена Регионален исторически музей - Враца.

Археолозите защитиха успешно научните отчети за проучванията през „Археологически сезон 2018“ пред секциите Праистория, Антична и Средновековна археология на НАИМ – БАН, както и за теренните издирвания по Автоматизираната информационна система „Археологическа карта на България“.

Наши специалисти участваха с научно-изследователски дейности на различни форуми от регионален, национален и международен мащаб:

- На 5 януари *Красимир Григоров* организира на тържествена „Ботева вечер“ (разговор-дискусия), посветена на 170-та годишнина от рождението на поета-революционер Христо Ботев с участието на г-жа Неда Антонова - писател, драматург и журналист, единствената жена, носител на приза „Златен меч в литературата“. В основата е добилия популярност исторически роман „Неговата любима. Ботев и Венета - баладата на века“. Проявата бе организирана от РИМ-Враца, със съдействието на Община Враца, Читалище „Развитие“ и Военен клуб – Враца;

- на 18 февруари *Красимир Григоров* изнесе кратко слово по повод 146-та г. от гибелта на Васил Левски пред бюст-паметника на Апостола на свободата на ул. ”Ген. Леонов” в гр. Враца. Проявата бе организирана съвместно от Сдружението на пенсионерите Враца и Клуб на родолюбците, ветерани от войните. Проявата бе предшествана от литературна програма, а в знак на признателност бяха поднесени венци и цветя пред паметника на Апостола;

- на 18 февруари *Красимир Григоров* организира Тържествена вечер в Малката зала на ХГ „Ив. Фунев“, посветена на 146-та годишнина от гибелта на Апостола на българската свобода - Васил Левски с участието на проф. д-р Пламен Митев, преподавател в ИФ на СУ „Св. Кл. Охридски“, Христина Богданова, пра-пра внучка на В. Левски, Антонина Лозанова - двукратен носител на наградата за документален филм за героя, хор „Светоглас“ и изпълнителки от хор „Мистерия на българските гласове“;

- на 18 февруари, *Александра Петрова* участва, като представител на РИМ-Враца в журито на младежкото състезание „Чиста и свята република“, посветено на живота и делото на Васил Левски. Състезанието е иницирано от Ученически общински съвет – Враца и осъществено с подкрепата на Община Враца, Младежки дом, РИМ-Враца, РУО-Враца и „Програма за патриотично възпитание“;

- през месец февруари в Малка художествена галерия и в зала „Праистория“ на РИМ-Враца *Георги Ганецовски* представи лектория пред ученици от СОУ „Христо Ботев“ на тема „Магията на археологията и предизвикателствата пред изследователите“;

- на 1 март *Красимир Григоров* участва в тържествено отбелязване на 141- та годишнина от Освобождението на България с открит урок по родолюбие под надслов „Час по България“ с участието на популярните водещи Иван Кънчев и Марио Мишев и възпитаници от историческата паралелка на СУ „Христо Ботев“;

- през месец юни *Красимир Григоров* издири всички налични писмени източници, които съдържат информацията относно смъртта на легендарния войвода, както и за разстановката на терена на бойните действия, локализирането на позициите на четническите части и маршрутите на изтегляне на отделните четнически формирования във връзка с приобщаването на настоящия паметник на връх „Околчица“ към цялостното трасе на т.н. Ботева алея; той прояви инициатива за създаване на Патриотичен комитет относно събирането на подписка с участието на водещи историци, изследователи и учени с предложение до ОбС - Враца за възкресяването на името на един от най-известните врачански първенци от епохата Възраждането Димитър Бошнаков за именуването на улица на неговото име по повод безспорните му заслуги като Почетен гражданин на Враца и 210-та годишнина от рождението му и 125 г. от неговата смърт;

- от 1 до 4 октомври *Александра Петрова* участва в 52-то издание на Международната научна конференция „Понтика“: „История и археология на Западно-понтийския ареал“, в Музея за национална история и археология Констанца, Румъния, като изнесе доклад на тема: „Средновековни накити с миди кипреа“, изготвена в съавторство с д-р Мария Христова (ИЕМПАМ-БАН). От същия авторски колектив на конференцията бе представен и втори доклад на тема „Предмети за лично почитание, намерени при археологическото проучване на многопластовия обект в м. Градище, край прохода Вратцата“;

- на 4 ноември *Нарцис Торбов* изнесе лекция в Дом на науката и техниката–Враца, посветена римската нумизматика: „Изображения и надписи върху реверсите на монетите“;

- през месец ноември, във връзка с изготвяне на информационни табели *Мирослава Топалова* предостави на Община - Враца исторически сведения и снимки на исторически обекти и архитектурни сгради в центъра на гр. Враца: читалище „Развитие“, училище „Козма Тричков“, Туристическият дом „Хижата“ и старият паметник на Христо Ботев.

- през активния археологически сезон уредниците в отдел „Археология“ и директорът на музея изнесоха специализирани беседи и лекции свързани с откритията и находките от проучваните археологически обекти във Врачанско.

Без особена разлика 2019-та година бележи застои в **издателската ни дейност**. Отново отбелязваме многогодишното вече очакване, издаването на сборника с докладите от научната конференция „Апогеят на трибалския династичен дом (трибалите и техните съседи през класическата и ранно елинистическата епохи)“ - 50 години от откриването на гробниците в Могиланската могила във Враца, както и на сборник с докладите от научната конференция „Съкровището от Рогозен в Античния свят – 30 години по-късно” по повод 30 години от откриването на Рогозенското съкровище с отговорник Нарцис Торбов. Основните причини се крият в сложните взаимоотношения с партниращите институти: Софийски университет „Св. Климент Охридски“ и НАИМ-БАН София. *Наблюдава се обаче демонстративна пасивност от страна на отговарящия при РИМ-Враца, за разлика от други негови, значително по-активни дейности, касаещи реализиране на лична кариера.* Предвид ежегодните завършени теми, представяни от уредниците на РИМ-Враца и от други институти на нашите Зимни четения, е необходимо материалите да излизат регулярно именно в поредицата „Известия на музеите в Северозападна България (РИМ-Враца)“. Ръководството на музея има възможност да осигури средства за редакция, предпечатна обработка и печат (а защо не само в електронен вариант?). А съвършено закономерно е предвид множеството публикации и натрупан опит, движещата фигура в тази посока да бъде *доц. д-р Нарцис Торбов. Нашето вече настоятелно очакване е доцент Торбов смело да се впусне в тази материя, с която да внесе своя ценен принос към каузата, наречена Музей.*

Издателската дейност в областта на рекламните печатни материали запази своята активност с добрите попадения на компютърният ни специалист *Пламен Петков*. През изтеклата година редовно е попълван дигиталният вариант на информационния бюлетин на музея, разпространяван в нашия сайт. Бюлетинът предоставя в реално време, ежемесечно актуалната информация за дейността на музея, както предстоящите събития. Тя е ценен извор и отворен виртуален прозорец за всичко, което се случва на музейното ни поприще. Благодарение на доброто ни оборудване и правилното боравене с него целогодишно се издаваха постери и покани за всички събития, проведени в музея (включително и на гостуващи мероприятия), грамоти, благодарствени писма и поздравителни адреси. Изработваха се флаери, рекламни материали, анкетни карти, табелки и списъци за нуждите на музейните експозиции и временни изложби. Със задоволство констатираме продължаващо активно и компетентно използване на вече остарелия многофункционален принтер при широката рекламно-издателска дейност и работа по проекти. Пламен Петков проявява необходимите познания, умения и отзивчивост в регенерирането на остарялата ни компютърна техника и в подпомагане на колегите при работа с някои компютърни програми или възникнали софтуерни затруднения.

Експозиционната дейност на РИМ–Враца е важен и отговорен компонент в нашите активни, атрактивни и динамични изяви предвид факта, че сме водеща културна институция в града. Достигнатите постижения са затвърдени, а отговорността да останат устойчиви - огромна. При подготвянето и реализирането на временни експозиции са проявени професионализъм и изобретателност. Отдел „Стопански дейност” (*Светлин Бориславов* - за съжаление електротехникът *Иво Колев* не можа да се включи заради тежко заболяване), отделите „Художествена галерия” (*Милен Василев и Христо Божков*), „Връзки с обществеността” и „Рекламно-информационният център” (*Теодор Вълков и Пламен Петков*), както и завеждащ отдел „Най-нова история“ *Христина Христова*, оказваха всестранна логистична подкрепа на уредниците.

В Централната сграда на музея за поредна година са подредени множество *временни изложби и изложбени кътове* с разнообразна тематична насоченост и съдържание:

1. Постоянни експозиции.

- през месец октомври беше модернизирано осветлението на постоянната експозиция в зали „археология“;

- на 6 ноември по повод 160 години от рождението на видния врачански индустриалец Мито Орозов в ЕВК „Св. Софроний Врачански“ бяха представени - обновената сграда постоянната експозиция „Традиционни транспортни средства“, както и новосъздадената мобилна изложба „Мито Орозов – българският Хенри Форд“.

2. Временни изложби:

- на 5 януари беше открита гостуваща мобилна изложба на музей Христо Ботев в град Калофер с автор Ася Николова, озаглавена „ Христо Ботев – живот и дело”

- през месец януари в голямата зала на Художествената галерия беше подредена изложбата „Избрани творби от фонда на ХГ“;

- на 24 януари в преддверието на Голямата зала на Художествената галерия беше експонирана временна изложба, посветена на 80 години от рождението на тенора Димитър Дамянов.

- на 24 февруари в голямата зала на Художествената галерия е представена изложба-живопис на художника Петър Яков по повод 80 години от неговото рождение;

- на 27 февруари по повод на 3–ти Март - националния празник на Република България беше открита гостуваща, документална изложба на Национален парк-музей Шипка-Бузлуджа, озаглавена ”85 години от построяването на паметника на Шипка” с представяне „Златната книга на Шипченския доброволчески паметник”, в която фигурират посланията написани от българския цар Борис и имената на известни посланици и гости на монумента;

- на 5 март в малка зала на ХГ бе подредена изложба живопис на Радостин Иванов;

- на 12 март във фойето на централната сграда и в преддверието на голямата зала на ХГ бе открита изложба – живопис по повод 80 години от рождението на известния художник Тома Трифоновски;

- на 15 март в голяма зала на ХГ бе представена гостуваща ретроспективна изложба от ГХГ „Борис Георгиев”- Варна на художника Георги Стамболийски – Стамбо;

- на 28 март беше открита традиционната изложба „Нови постъпления във фонда на РИМ-Враца през 2018 година с участието на отделите „Археология“, „Етнография“, „История на България XV-XIX век“, „Нова и най-нова история“ и „Художествена галерия“, в която чрез най-атрактивните експонати са показани резултатите от събирателската работа на уредниците;

- на 11 април в малка зала на художествената галерия беше открита изложба-живопис на именития врачански художник Любомир Минковски по повод 85 години от неговото рождение с творби от фондовете на ХГ „Иван Фунев”, Художествена галерия – Мездра и от личната колекция на художника;

- на 18 април в голямата зала на ХГ беше подредена изложба от икони по повод Великден;

- на 1-ви май в преддверието на Голямата зала на ХГ беше подредена традиционната, паметна фотоизложба за наводнението във Враца на 1-ви май 1966 г;

- на 2 май в голямата зала на галерията се откри изложба-живопис на художника Володя Казаков;

- на 13 май във централното фойе на музея беше реализиран изложбен кът по повод 110 години от рождението на известната графичка Сидония Атанасова с графики от фонда на ХГ на РИМ – Враца;

- на 14 май в зала „Нова история“ на РИМ-Враца беше подреден временен експозиционен кът по повод 110-та годишнина от рождението на Йосиф Петров с акцент върху Врачанския период от живота му и неговото творчество;

- на 25 май в зала „Нова история” беше подреден временен експозиционен кът по повод 130 години от рождението на Ангел Янчев, командир на 12-та рота на 35 пехотен Врачански полк и знаменосец на полка, спасил знамето по време на пленничеството в град Кичево, Македония в края на Първата световна война през 1918 г;
- на 28 май в голямата зала на ХГ беше открита традиционната Регионална изложба „Земята на Ботев – 2019”, като част от „Ботевите дни“ в града;
- на 29 май в малка зала на художествената галерия беше подредена тематична изложба „Духът на Христо Ботев в изкуството и литературата. Реквием за една мечта ” с графики от фонда на ХГ;
- на 12 юни в „синята зала“ на Младежки дом - Враца бе открита изложба „Мисия Враца-една история, една фамилия, една мис България” с активното партньорство на РИМ-Враца и с включването на творби от фонда на ХГ „Иван Фунев”;
- на 18 юни в Малката зала на ХГ беше подредена изложба-живопис с творби на известния врачански художник Никодим Ненов (посмъртно);
- на 20 юни в голямата зала на художествената галерия беше открита изложба-живопис по повод 80 години от рождението на именития врачански художник Владимир Ганецовски с творби от фонда на галерията и с творби от колекцията на художника;
- на 15 юли във залата за временни изложби в РИМ-Враца бе подредена изложба от експонати на отдел Етнография;
- на 12 август в зала „Нова история“ беше открит временен експозиционен кът по повод 150 години „Българско читалище във Враца” и 135 години ученолюбиво дружество „Развитие”;
- на 18 септември в централното фоайе на музея беше подреден изложбен кът с творби на големия български художник Стоян Венев по повод 115 години от рождението му;
- на 17 септември по повод отбелязването на 280-та годишнина от рождението на Св. Софроний Врачански, 225-та годишнина от ръкополагането му за епископ и 55-та годишнина от неговата канонизация, на в централното фоайе на РИМ-Враца беше открита камерна изложба на Национална библиотека „Св. св. Кирил и Методий“. Сред официалните лица бяха Негово Високопреосвещенство Врачански Митрополит Григорий, митрополитът на Верия, Науса и Кампания –Пантелеймон, кмета на Община Враца г-н Калин Каменов, свещеници, ученици, граждани и др. През целия ден гражданите и гостите на Враца имаха възможност да видят „Първият Софрониев котленски препис на история славянобългарска“ от 1765 г., „Часослов“ от 1768 г. - изписан от Стойко йерей в Котел и „Първият Видински сборник“, завършен на 28 май 1802 г.
- на 19 септември в малката зала на ХГ беше открита художествена изложба по повод 110 години от рождението и 60 години от смъртта на класика в българското изкуство, роден във Враца Борис Коцев;
- на 26 септември в зала „Нова история“ на РИМ-Враца бе открит временен експозиционен кът по повод 110 години от рождението на фотографа Кирил Чернев;
- на 27 септември в зала „Първа Атомна“ беше подреден кът в памет на инж. Митко Янков по повод навършването на една година от смъртта му;
- на 1 ноември във връзка с 141-та годишнина от подписването на Сан Стефанския мирен договор и 142-та годишнина от освобождението на Враца в малката зала на ХГ беше открита гостуваща мобилна изложба на Национален парк-музей „Шипка-Бузлуджа“ под надслов „Пътят на свободата от Враца през Шипка до Сан Стефано“;
- на 21 ноември в централното фоайе на музея беше подреден изложбен кът по повод Коледните празници, създаващ топло и приятно настроение у работещите и посетителите;

- на 2 декември в зала „Нова история“ беше подреден временен експозиционен кърт „Спомен за фамилия Партови“;

- на 17 декември в малката зала на галерията беше открита Коледна изложба на врачанските художници с участието на приложниците Иван и Наташа Манчови от село Софрониево с тъкани на ръчен стан;

Във фойето на училище „Възнесение“ са подредени следните временни изложби:

- на 12 февруари във фойето на училище „Възнесение“ се състоя благотворителна изложба – базар с представяне книгата на Цветана Евгениева „Челопек - Природният олтар“.

- на 27 февруари Недка Димитрова и Йоана Нанкова подредиха мобилната изложба на отдел „Етнография“ – „Престилчена феерия“ в град Бяла Слатина;

- на 28 февруари във фойето на училище „Възнесение“ бе подредена камерна изложба „Традиционни мартеници“;

- на 24 април във фойето на училище „Възнесение“ бе подредена камерна изложба „Великденски яйца“;

- на 14 май бе открита гостуваща изложба на ИМ – Велинград – „Армъните в България“;

- на 18 май по повод „Нощ в музея“, във фойето на училище „Възнесение“ бе подредена изложба – „Дантелата – красота и изящество“;

- на 24 юни във фойето на училище „Възнесение“ бе подреден изложбен кърт на макети на възрожденски къщи, изработени от ученици от ОУ „В. Левски“, с ръководител Първан Димитров и уредниците от отдел Етнография – Силвия Гарванска и Йоана Нанкова;

От прегледа на отчетите по отдели отново неприятно впечатление прави пасивността на отдел „Археология“ в експозиционната дейност на музея, в което вече съзираме тенденциозност. „Активността“ на отдела в тази ни дейност се ограничи в едно експозиционно събитие: ежегодната временна изложба „Постъпления във фондовете на РИМ-Враца“, за разлика от предходната 2018-та година, когато по настояване на директора беше подредена и атрактивната изложба „Богове, символи и древни знаци“. От години залежава неизпълнена задача за изработване на тематико-експозиционен план на зала „Тракийски съкровища“. Оправданието с ангажименти свързани с голямата ангажираност към археологическите проучвания и липсата на време не срещат разбиране, предвид реализираните събития с участието на директора, освен всички останали административни и научно-изследователски ангажименти. Явно завеждащ отдел „Археология“ открито отказва да включи отдела в основни функции на музея, каквито са експозиционната, културно-масова и популяризаторска дейности. Наблюдава се тенденциозен превес на личните интереси пред тези на музейната институция, което е недопустимо!

Във връзка с наше участие при реализирането на мобилни изложби, активни контакти се поддържаха със сродните културни институции: Младежки дом-Враца, Национална библиотека „Св. св. Кирил и Методий“, Национален парк-музей „Шипка-Бузлуджа“, Художествена галерия – Мездра, музей „Христо Ботев“ в град Калофер, градска художествена галерия „Борис Георгиев“ град Варна, РИМ-Плевен, ИМ-Оряхово, СУ „Св. Климент Охридски“, НБУ-София; НИМ-София, НАИМ и ИЕМПАМ при БАН град София.

Налага се да повторим с болка за неразрешения вече поредна година хроничен проблем с *неотоплените експозиционни зали, водещи до чувствителен спад на посетители през студентите месеци и до проникването на завишено количество влага в експозициите*. Оптимистично очакванията ни към Община Враца за отговорно решаване на този проблем остават: чрез включването на музея към капиталовите разходи на

Община Враца или с проектни предложения по ТГС за програмния период от 2020 година.

Въпреки този ключов недостатък устойчиво съумяваме да затвърдим достиженията си в посока активност на представянето, разнообразие на тематиката, динамизиране на форматите при експозиционните дейности, скъсяване дистанцията с публиката и разчупване формите на общуване с нея, което е ключов елемент към успешната ни **Културно-масова и популяризаторска дейност**. Благодарение умелото и професионално прилагане на съвременните технологични и дидактични методики, музейната институция остава водеща в отговорната ни мисия за представяне на историческата памет по начин, който да образова, възпитава и култивира непреходни ценности, както и така дефицитното ни родолюбие. Със задоволство констатираме поредна година с успешно реализирана **културно-масова и популяризаторска дейност**. Както се казва „продължаваме да държим високо летвата“, което само трябва да стимулира амбициите ни в тази патриотична кауза с надграждане. Основна роля в нея се пада преди всичко на *екскурзоводската работа*, включваща обслужване на експозициите и работа с посетителите. Специалистите в отдел **„Връзки с обществеността“** (*Теодор Вълков, Наталия Борисова и Доротея Владова*), както и уредника в отдел **„Музейни образователни програми“** (*Тихомир Машов*). При цялата натовареност с музейни събития и често редуциран състав, те се справиха успешно със задълженията си, като в натоварени дни и при обслужването на зала „Рогозенско съкровище“ и другите активни експозиции, бяха активно подпомагани от уредниците.

След широко отворената врата от Министерство на образованието и Министерство на културата под наслов „училището в музея“ и „музея в училището“ беше преодоляна голяма административна пречка за активизиране взаимодействието ни с учебните заведения във всички програми, възпитаващи в родолюбие. Отдел „Музейни образователни програми“ продължи в активността си провеждането на специализирани беседи, ориентирани към особеностите на различните възрастови групи и представянето им по атрактивен и интересен начин. Тук активност се наблюдава и при уредниците в отдел „Етнография“. Всичко това води до все по-успешен резултат и позитивно отношение към музея от страна на посетителите, което може само да ни радва. Ключът за тази успеваемост е в действие: интересно, атрактивно и иновативно представяне на дадено събитие с активно включване на участниците. Основните акценти са в приключенските игри, тематичните работилници, ателиетата и „Нощ в Музея“ с цел превръщането на някои събития и дейности от кампанийни в постоянни.

През изминалата година *Теодор Вълков* бе включен в комисия за извършване на инвентаризация с цел преброяване на книжните материали във фондовете на музея, които се предлагат на касата, както и техническата база (компютри, принтери, стационарни телефони и т.н.) в различните стаи на музейния персонал, включително и тези на ЕВК „Св. Софроний Врачански“. Относно методическата работа, отдел „Връзки с обществеността“ целогодишно предоставяше на учаци, студенти и граждани информации, свързани със статистическите данни за посещенията и организираните от музея прояви. Изготвяха се исторически справки, съдействаше се на отделите за популяризиране на временните им кътове и изложби, подпомагаха се уредниците в решаването на ежедневните текущи работни задачи. По отношение популяризирането на организираните музейни инициативи с помощта на *Пламен Петков* се изготвяха афиши и покани, които съответно бяха своевременно доставяни до различни културни институции и медии с цел популяризация за дадено събитие. В социалните мрежи също имаше активност свързана с тези събития. По-големите събития изискваха по-сериозна подготовка, но тя се отплащаше с повече посещаемост и интерес, докато по-малките изложби бяха значително по скромни от гледна точка на посещаемост и интерес, но това

не ги прави по-малко важни и значими за институцията. Повечето от тези събития следят залегналият план в културния календар за годината.

Служителите в отдел „Връзки с обществеността“ отговаряха за стриктното водене на архивната документация на музея - книгите за кореспонденция и за музейната каса - билетите и рекламните материали. С тези дейности се занимаваха *Наталия Борисова* и *Доротея Владова*. Те водиха входящата и изходяща кореспонденция и Книгата за компенсации на колегите. Тази документация за изминалите години се съхранява в архива на отдел „Връзки с обществеността“. В края на всеки месец тя представяше за Информационния бюлетин екскурзоводската и посетителска справката за експозициите в Централната сграда на РИМ-Враца.

Изготвянето и включването ни в тримесечните графици за дежурства също е част от отговорностите на отдела. Книгите за състоянието на експозицията и за посетителите се попълваха от седмичния дежурен екип, а съхранението им за отминалите години се пази в архива на отдела.

2019 година беше изпълнена с редица успешни и интересни събития за отдел **“Музейни образователни програми”** както и за отдел **„Етнография“**. Най-важно от дейността на отделите това, че продължи и се затвърди съвместната ни работа с редица училища, институции и организации, както и превръщането на някои събития и дейности от кампанийни в постоянни. Събитията се реализираха както в музейните пространства, така и в училищата.

Следва се идеята дадено събитие да се представя интересно, полезно и атрактивно. През 2019 година се наблегна върху концептуалните игри, работилници и беседи. Това от своя страна засили вниманието и интереса на различните възрастови групи върху историята и културата на града и региона. През 2019 година отделът се опита да вмъкне в различните дейности, свързани с визията на града и региона в сферата на културния и фестивален туризъм. Това нещо ще продължи и доразвива през 2020 г., защото е изключително важно децата, младежите да бъдат запознати с големия потенциал, който има музея, града и региона в развитието на културния туризъм.

Проблемите, които съществуват са липса на достатъчно средства, отоплението през студените месеци и произтичащите от това затруднения да се водят всякакви тип дейности в помещенията на музея. Все още си остава проблема, при който музеят в повечето случаи гостува в училището или градината, а не обратно. Въпреки наличието на редица програми и проекти, които карат училището да „излезе“ от сградата и да посети подобен тип обекти, институции и организации се наблюдава факта, че това все още е недостатъчно и най-вече непълноценно. Не малка част от учителите и училищата избягват да участват в събитие или дейност на музея ако то не им влиза в програмата, както и да водят ученици на посещение. Този факт води до разминаване на нашата работа с училищата и образователните институции.

Събития, които предизвикаха по-засилен интерес през 2019 година са приключенската игра “Търсачи на тракийски съкровища”; творчески работилници на тема „Духът на Апостола“, „Послание за Апостола“ и „Час по родолюбие“; „Изработване на макети на възрожденски къщи“; Изработване на традиционни мартеници“; „Изработване на кукли с градско облекло“; „Игрите на баба и дядо“ и други. Активност за поредна година бе проявена и по почистването на ЕВК „Никола Войводов“ в сътрудничество с едноименното училище, на които изказваме гореща благодарност. Едновременно с по-големите и единични събития се реализираха и интерактивните уроци беседи свързани с културно-историческото наследство на Враца и региона.

При съвместните дейности с ППМГ “академик Иван Ценов”, Ресурсен Център, ПГТР, ОУ „Св. Софроний Врачански“, СУ „Никола Войводов“, СУ „Христо Ботев“ и други местни основни и средни училища отлично проличава добрата комуникация и

постигнатите отлични резултати. Продължи успешното съвместно взаимодействие с Младежки Център, Младежки дом, ППМГ „академик Иван Ценов“ и НУ „Св. Софроний Врачански“, НУ „Иван Вазов“, ОУ „Васил Левски“.

От гледна точка на провеждане на различен тип дейност, постоянство, визия и реализация на нови предизвикателства 2019 година може да се отчете като много успешна и пълноценна.

През 2019 година РИМ–Враца (Централна сграда и ЕВК „Св. Софроний Врачански“) бе посетен от 20 511 (при 19 511 за 2018; 21 982 за 2017; 28 238 за 2016; 21; 281 за 2015 години) човека в това число 19 463 българи и 1048 (1025/2018; 941/2017; 1119/2016; 1137/2015) чужденци от 18 държави. Бяха изнесени 418 (при 269/2018; 523/2017; 503/2016; 360/2015) **беседи, уроци и информации**. Приходите от билети, продажби, услуги и наем възлизат на 37 135.39 лв.

При мероприятията, реализирани в музея и на различни събития са присъствали (или участвали) още 5185 посетители (при 4483 за 2018 година, при положение, че през 2019 година не се състоя Фестивалът за древни култури край Оходен). Тези цифри показват **ръст** в броя и интензитета на посещенията в РИМ-Враца през изтеклата 2019 година, за разлика от предходните 2018 и 2017 години, което е показател за добре свършена работа, въпреки проблемите с липсата на цялостна концепция и непълна стратегия за развитие на туризма в общината; с продължаващото нежелание и липса на мотивация при туроператорите за двудневен престой на туристите в града ни, който да обхваща не само пещерата „Леденика“, както и в неотоплените експозиционни пространства през студените месеци, които отблъскват посетителите.

Ясно е, че за запазване на устойчив туристопоток в музея се изисква по-висока отдаденост, инициативност и професионализъм на музейна колегия и при работа с посетителите, което би било в полза и на нашия град. Ние устойчиво продължаваме във вярната за нас посока, свързана с редица иновации при виртуалното усъвършенстване на постоянните експозиции (като QR кодовете например), в подреждането на временни експозиции, в работата с младите хора, с тяхното мотивиране към родолюбивата кауза, в реализирането на „нестандартни мероприятия“ през периодите на музейните събития като „Нощ в музеите“, „Европейските дни на Наследството“ и местните фестивали. В сравнителен план спрямо посещаемостта в редица други регионални музеи, изключая тези в градове с традиционно развит туризъм, като Пловдив, Велико Търново, Варна и Бургас, посещаемостта в РИМ-Враца продължава да има водеща позиция.

Подготвени и професионално проведени са всички планирани от РИМ–Враца според актуалните за годината събития *празници, мероприятия и годишнини* (изложбите са отчетени в раздел „Експозиционна дейност“), както и многобройните външни изяви, чийто домакин бе нашата институция.

Уредниците, съвместно с колегите им от отделите „Връзки с обществеността“ и „Музейни и образователни програми“, активно оказваха съдействие на ученици, студенти, докторанти и доктори от СУ „Св. Климент Охридски“ град София, ВТУ „Св. Св. Кирил и Методий“ град Велико Търново, филиал Враца на ВТУ „Св. Св. Кирил и Методий“, Университет по библиотекознание и информационни технологии – София и НБУ-София, за подготовка на изпити, курсови, дисертационни и научни разработки по археология, както и на ученици от Враца.

Уредниците на галерията целогодишно предоставяха информация на гражданите за експонираните изложби и ги запознаваха с творческия път на авторите им и конкретно за произведенията, представени в изложбените зали. *Мирослава Топалова* редовно присъстваше на заседанията на организационния комитет за военните паметници и давана информация в Областна администрация относно местоположението и състоянието на паметници на признателността в различни селища на Врачанска област.

Красимир Григоров оказваше методическа помощ и предоставяше справки на граждани по въпроси, касаещи историята на Враца и региона през епохата на Възраждането. Той реализира организирано посещение съвместно с историческата паралелка от СУ „Христо Ботев“ Враца с класен ръководител Ф. Цанова на филма на Татяна Пандурска – „Непобеденият генерал Владимир Вазов“. По повод 205-та годишнина от рождението на Замфираки Хаджитошев, бе подготвена цяла поредица от материали, обединени в цикъл: „Първенстващата роля на Хаджийския род“. Във връзка с интереса на Врачанската Митрополия към съхраняване на църквите и манастирите на територията на нашата епархия, които имат водеща роля за съхраняването на историческата памет на българската народност бе подготвен за печат цял цикъл под надслов: „Светите места във Врачанската духовна обител“. Сборникът ще бъде отпечатан със средства на Митрополията, каквото е уверението на Врачанския митрополит Григорий. По изричното настояване на отдел „Култура“ при Община Враца бе направено обстойно проучване и изследване на оскъдните сведения около смъртта на неизвестния до момента Ботев четник, загинал край с. Чирен, известен като Георги Комитчето и бе идентифицирано името му - Георги Андреев Христов, посечен край Комитската локва и хвърлен от скалите. Съвместно с Регионалния исторически музей - Русе и Русенския регионален клуб „Ангел Кънчев“, по-известен с възстановките си на национално ниво на етюди, свързани с Априлското въстание, Освободителната война и боевете на четата на Хаджи Димитър и Стефан Караджа. Изготвяше исторически справки с приложени документални източници относно някои ценни експонати от РИМ-Враца, относно периода на българското Възраждане с оглед включването и популяризирането им в изследователския проект на директора на РИМ- Русе проф. д-р Николай Ненов, проследяващ местата на памет на личности и събития от националноосвободителните борби и превръщането им в „национални светини“. Оказа методическо съдействие на г-жа Калина Мичева Пейчева – историк и литературовед във връзка с подготвяния от нея сборник с материали относно биографиите на популярните възрожденски български писатели Софроний Врачански, Константин Огнянович, Петко Р. Славейков, Кръстьо Пишурка и Христо Ботев.

Христина Христова изготвяше справки свързани с дейността на отдела и предоставяше информация за Културния календар и Информационния бюлетин на музея; изготви справки по определени теми и проблеми свързани с най-новата история на Враца и региона по искания на граждани, журналисти, учители и други във връзка с краеведски проучвания; оказваше съдействие на ученици и студенти за подготовка на реферати и курсови работи, свързани с най-новата история на Враца, региона и страната, както и при изготвянето на идейните проекти за рекламните материали свързани с различни прояви, събития и дейности на музея.

През 2019-та година РИМ-Враца успешно реализира богата и разнообразна **културно-масова и популяризаторска дейност**, насочена към хората от всички възрасти. Тя отново далеч надхвърли границите на институцията, видно от представения по-долу списък:

- на 5 януари във връзка с 171-та годишнина от рождението на Христо Ботев, бе реализирана среща-разговор на писателката Неда Антонова с възпитаници на Таня Каленска и Сараджова от ПМГ–Враца, на които бе обсъдена последната и книга „Неговата любима. Ботев и Венета - баладата на века“;

- на 10 януари се състоя работилница за изработване на макети на възрожденски къщи, с ученици от ОУ „Васил Левски“, с ръководител Първан Димитров и уредниците от отдел „Етнография“ Силвия Гарванска и Йоана Нанкова;

- също на 15 февруари е проведена творческа работилница със средношколци на СУ „Никола Войводов“ град Враца в Малка зала на ХГ;

- на 16 януари се състоя работилница за изработване на макети на възрожденски къщи, с ученици от ОУ „Васил Левски“, с ръководител Първан Димитров и уредниците от отдел „Етнография“ Силвия Гарванска и Йоана Нанкова;

- на 29 януари в малката зала на ХГ се състоя съвместно със школата по рисуване на Младежки дом – Враца методическо мероприятие с деца „На гости в галерията“-рисуване на натюрморти като бяха показани образци на натюрморти от класици в българското изкуство, които учениците се стремяха да наподобят;

- на 30 януари Недка Димитрова взе участие в заседание на инициативния комитет за честване на 110 години от създаването на НУ „Софроний Врачански“ и 280 години от рождението на Св. Софроний Епископ Врачански;

- на 7 февруари се състоя работилница за изработване на макети на възрожденски къщи, с ученици от ОУ „Васил Левски“, с ръководител Първан Димитров и уредниците от отдел „Етнография“ Силвия Гарванска и Йоана Нанкова;

- на 14 февруари в двора на ЕВК „Св. С. Врачански“ се проведе празника Трифон Зарезан – съвместно мероприятие на Община Враца и РИМ – Враца;

- на 15 февруари е проведена творческа работилница с възпитаници от СУ ”Иван Вазов” град Мездра с преподавател Данаил Димитров в Малка зала на тема „Духът на Апостола“; образът на Апостола, пресъздаден в рисунки на фона на разказите на учениците за епизоди от неговия живот и дейност;

- на 18 февруари в Ботевата зала на РИМ Враца е проведено учебно занятие в „Час по родолюбие“ с възпитаници от СУ „Никола Войводов” на тема : „Нужни ли са ни в днешно време герои като Христо Ботев?“

- на 19 февруари е проведен час по родолюбие с предучилищна група ”Детелинки”, съставена от 5-6 годишни деца от детска градина „Звездица” Враца с преподаватели Светла Емилова и Калинка Костадинова на тема „Духът на Апостола“: повествователен разказ за Васил Левски;

- на 21 февруари се състоя работилница за изработване на макети на възрожденски къщи с ученици от ОУ „Васил Левски“ с ръководител Първан Димитров и уредниците от отдел „Етнография“ Силвия Гарванска и Йоана Нанкова;

- на 26 февруари се състоя работилница за изработване на традиционни мартеници с ученици от НУ „С. Врачански“ и уредникът от отдел „Етнография“ Недка Димитрова по повод честванията на училището;

- на 27 февруари се състоя работилница за изработване на традиционни мартеници, с деца от ОДЗ „Брезичка“, с учител В. Байчева и уредникът от отдел „Етнография“ Силвия Гарванска;

- на 27 февруари във връзка с откриването на гостуваща мобилна изложба ”85 г. от построяването на паметника на Шипка” на НПМ „Шипка-Бузлуджа” и по повод на 3-ти Март – Националният празник на Република България са организирани планирани посещения на зала „Възраждане” и на експозицията в РИМ-Враца от 350 средношколци от гимназиалните паралелки в града ни;

- на 28 февруари се състоя работилница за изработване на макети на възрожденски къщи, с ученици от НУ „Иван Вазов“, с ръководители Доротея Петрова и Веселка Масларска и уредниците от отдел „Етнография“ Силвия Гарванска и Йоана Нанкова;

- на 28 февруари се проведе работилница за изработване на традиционни мартеници, с деца от ОДЗ „Брезичка“, с учител М. Христова и уредникът от отдел „Етнография“ Силвия Гарванска;

- на 1 март е проведен „Час по Родолюбие”, съвместно с Иван Кънчев от сайта „Българска история” по повод на 3–ти Март, Националният празник на Република България от Малката зала на ХГ „Иван Фунев“ във Враца с участието на сборна

формация от 60 ученици от историческите паралелки на СУ „Христо Ботев“ гр. Враца с преподавател: Филипка Цанова на тема: „Почит към героите на България“.

- на 2 март уредниците от отдел Етнография Силвия Гарванска и Йоана Нанкова посетиха фестивала „Фършанги“ в с. Бърдарски геран;

- на 7 март се проведе работилница за изработване на макети на възрожденски къщи с ученици от ОУ „В. Левски“, с ръководител Първан Димитров и уредникът от отдел „Етнография“ Силвия Гарванска;

- на 18 април се състоя работилница за изработване на макети на възрожденски къщи, с ученици от ОУ „Васил Левски“, с ръководител Първан Димитров и уредниците от отдел „Етнография“ Силвия Гарванска и Йоана Нанкова;

- на 24 април Силвия Гарванска изнесе лекция пред лишени от свобода в „Керамичната фабрика“ към Врачанския затвор;

- на 25 април в двора на ЕВК „Св. С. Врачански“ се проведе съвместно мероприятие на Община Враца, Младежки дом и РИМ–Враца: „С песен към Великден“;

- на 9 май се състоя работилница за изработване на макети на възрожденски къщи, с ученици от ОУ „Васил Левски“, с ръководител Първан Димитров и уредниците от отдел „Етнография“ Силвия Гарванска и Йоана Нанкова;

- на 18 май по повод „Нощ в музея“, във фойето на училище „Възнесение“ се проведе работилница за изработване на амулети; Христо Божков също взе активно участие с ателие по рисуване пред музея с ученици на различна възраст на тема „Детайл от музея“;

- на 22 май се състоя работилница за изработване на макети на възрожденски къщи, с ученици от ОУ „Васил Левски“, с ръководител Първан Димитров и уредниците от отдел „Етнография“ Силвия Гарванска и Йоана Нанкова;

- на 29 май се в двора на ЕВК „Св. Софроний Врачански“ се проведе детски игри на открито с ученици от НУ „Иван Вазов“ с ръководители Веселка Масларска и Доротея Петрова;

- на 29 май Красимир Григоров проведе интервю с учениците – репортери от историческата паралелка на СУ „Христо Ботев“ Враца във връзка с проекта им за събиране на материали и изготвяне на документален филм за съдбата на Ботевите четници след смъртта на легендарния войвода;

- на 29 май Красимир Григоров изнесе слово при откриването на изложбата „Духът на Христо Ботев в изкуството и литературата“, Малка зала на ХГ „Иван Фунев“-Враца по повод 143-та годишнина от героичната гибел на Христо Ботев;

- на 30 май Недка Димитрова взе участие в откриването на изложба, подредена от ученици от НУ „Св. С. Врачански“ в Народното Събрание;

- в началото на месец юни Христина Христова организира представянето на книгата на проф. д.и.н. Милко Палангурски „Бащите на българската конституция. Мрежата на националната тъкан“ пред врачанската общественост на 6 юни 2019 година в Голямата зала на ХГ при РИМ – Враца;

- на 23 юни уредниците от отдел „Етнография“ взеха участие в Национален фолклорен събор „Леденика“;

- на 10 юли бе стартиран проект „Да пораснем заедно на село“, с работилница – „Игрите на баба и дядо“ село Челопек, съвместно мероприятие с НЧ „Огнище 1930“ и уредниците от отдел Етнография;

- на 11 юли се проведе открит урок и работилница за народното облекло с деца от центрове с увреждания и уредникът от отдел Етнография – Силвия Гарванска;

- на 23 юли се проведе Работилница за изработване на кукли с градско облекло, по проект „Да пораснем заедно на село“, съвместно мероприятие с НЧ „Огнище 1930“ село Челопек и уредниците от отдел Етнография – Силвия Гарванска и Йоана Нанкова;

- на 9 август се състоя работилница за изработване на традиционни обредни хлябове, по проект „Да пораснем заедно на село“, съвместно мероприятие с НЧ „Огнище 1930“ село Челопек и уредниците от отдел Етнография – Недка Димитрова и Йоана Нанкова;

- на 31 август се проведе детски карнавал "Магаренце", работилница за изработване на магарешки каручки, по проект „Да пораснем заедно на село“, съвместно мероприятие с НЧ „Огнище 1930“ село Челопек и уредниците от отдел Етнография;

- на 14 и 15 септември Недка Димитрова и Силвия Гарванска взеха участие във Врачанския есенен панаир, с работилници за изработване на амулети и народно облекло, по проект на Търговско - Промислена палата – гр. Враца - „Kids – уникална концепция за пътуване в зоната Румъния – България за деца и техните семейства“;

- от 26 до 28 септември Недка Димитрова взе участие в проект на Търговско - Промислена палата – гр. Враца - „Kids - уникална концепция за пътуване в зоната Румъния – България за деца и техните семейства“ с работилници за изработване на амулети и народно облекло в град Русе;

- на 21 октомври Красимир Григоров изнесе обстойна беседа пред учениците от паралелките на ПГТР - Враца с преподаватели – Огнян Николов и Камелия Иванова, във връзка с проекта им за културно-историческото наследство, завещано от предците ни под надслов: „Христо Ботев – живот и дело“;

- на 1 ноември Красимир Григоров изнесе слово по повод Деня на народните будители и поднасяне на венец и цветя в знак на почит пред паметника на Христо Ботев заедно с представителна група от СУ „Христо Ботев“ Враца;

- през месец ноември по искане на Община Враца във връзка с изготвянето на информационни табели Христина Христова предостави информация и снимки за паметника на Христо Ботев разположен на едноименния площад в града ни;

- на 6 ноември е проведен открит урок с ученици от историческата паралелка на СУ „Христо Ботев“ Враца с ръководител Малина Тодорова, използвайки кадри от подредената изложба „Пътят на Победата. От Враца през Шипка до Сан Стефано“, посветена на Освобождението на град Враца от турско робство (Красимир Григоров);

- на 7 ноември Красимир Григоров представи исторически разказ - беседа с възпитаници на НУ „Иван Вазов“ гр. Враца с преподаватели – Мариета Стефанова и Теодора Босева; демонстрирани са автентични образци от движими културни ценности, използвани в хода на Освободителната война във връзка със 142 – та годишнина от Освобождението на град Враца от турско робство;

- на 8 ноември се състоя работилница за изработване на кукли с традиционно облекло с ученици от НУ „Ив. Вазов“ с ръководител Доротей Петрова и уредниците от отдел Етнография – Силвия Гарванска и Йоана Нанкова;

- на 14 ноември се състоя работилница за изработване на макети на каручки с ученици от ОУ „Васил Левски“, с ръководител Първан Димитров и уредниците от отдел Етнография – Силвия Гарванска и Йоана Нанкова;

- на 20 ноември Красимир Григоров участва в научно-краеведска конференция, организирана от РБ „Христо Ботев“ Враца с доклад посветен на видния просветител, книжовник и пламенен поддръжник на българската кауза - Константин Огнянович, една от най-интересните фигури в сръбско-българските културни отношения през първата половина на XIX век;

- на 22 ноември Красимир Григоров представи исторически разказ - беседа пред ученици от VII- те класове на ОУ „Д-р Петър Берон“ град Монтана във връзка със 143– та годишнина от Априлската епопея, участието на населението от III-ти Врачански революционен окръг и героичния подвиг на Христо Ботев и неговата чета в националноосвободителната революция;

- на 22 ноември се състоя работилница за изработване на макети на каручки с ученици от ОУ „Васил Левски“ с ръководител Първан Димитров и уредниците от отдел Етнография – Силвия Гарванска и Йоана Нанкова;

- на 26 ноември в зала „Праистория“ Георги Ганецовски проведе лектория пред ученици от специализирана паралелка по история при СУ „Христо Ботев“ на тема „Праисторическата наука като основа на съвременната археология.“

- на 3 декември, на пресконференция в музея, археолозите на РИМ-Враца представиха резултатите от археологически сезон 2019 г., през който бяха проучени раннеолитния обект край Оходен – Валога под ръководството на Георги Ганецовски; многопластовият археологически обект в м. Градище, край прохода Вратцата, под ръководството на доц. д-р Нарцис Торбов; обект „Средновековен манастир „Св. Троица“ и късноантична църква в м. Манастирски дол, югоизточно от Враца“ и обект в землището на град Мизия, област Враца, проучен във връзка с инфраструктурния проект на „Булгартрансгаз“ ЕАД под ръководството на Александра Петрова;

- на 12 декември се състоя работилница за изработване на макети на каручки с ученици от ОУ „Васил Левски“ с ръководител Първан Димитров и уредниците от отдел Етнография – Силвия Гарванска и Йоана Нанкова;

- на 19 декември Христина Христова участва в комисия за идентификация на постъпили като дарения в Исторически музей – Оряхово снимки, документи и вещи, свързани с историята на град Оряхово и региона;

Методическа работа, връзки с обществеността и реклама:

- през месец март *Георги Ганецовски, Нарцис Торбов и Александра Петрова* изготвиха мотивирани предложения – проекти за финансиране на археологическите проучвания в м. „Валога“ край село Оходен, общ Враца, м. „Манастирски дол“ край град Враца и м. „Градище“, край прохода Вратцата от програмата за предоставяне на целева финансова подкрепа за теренни археологически проучвания и теренна консервация през 2018 година на Министерство на културата;

- уредниците в отделите „Археология“, „Етнография“, „История на България XV-XIX век“, „Нова и Най-нова история“ оказваха съвременно съдействие и методическа помощ на ученици от Враца и региона, на студенти, докторанти и специализанти от СУ „Св. Климент Охридски“–София, ВТУ „Св. Св. Кирил и Методий“ – Велико Търново, Филиал Враца на ВТУ „Св. Св. Кирил и Методий“, Университет по библиотекознание и информационни технологии град София за подготовка на изпити, курсови, дисертационни и научни разработки по археология, както и за различни образователни мероприятия;

- изготвени са съдебно-оценителни исторически и археологически експертизи на предадени в РИМ–Враца материали от ОД на МВР–Враца, РУ–Враца, Сектор БОП Враца-Монтана, ОД на МВР – Монтана, РУ–Вършец по образувани от следствието и прокуратурата досъдебни производства;

- *Христина Христова* през цялата година оказваше съдействие при изготвянето на идейните проекти за рекламните материали свързани с различни прояви, събития и дейности на музея. Тя редовно предоставяше снимки за Информационния бюлетин и сайта на РИМ–Враца, както и материали за работата на отдел „Култура“ при Община Враца; при разработването на училищни проекти; на колеги от други музеи, на общественици, подготвящи монографии;

- на 4 февруари *Недка Димитрова и Йоана Нанкова* дадоха методическа помощ за използването на везбената орнаментика в традиционната сватба;

- на 7 февруари *Недка Димитрова* даде методическа помощ на Сийка Танкова за книгата ѝ за село Алтимир;

- на 18 февруари *Александра Петрова* участва, като представител на РИМ-Враца в журито на младежкото състезание „Чиста и свята република”, посветено на живота и делото на Васил Левски. Състезанието е иницирано от Ученически общински съвет – Враца и осъществено с подкрепата на Община Враца, Младежки дом, РИМ-Враца, РУО-Враца и „Програма за патриотично възпитание”;

- на 19 февруари *Недка Димитрова* даде методическа помощ на НУ „Иван Вазов“, относно предстоящия им празник;

- на 1 март *Недка Димитрова* взе участие в заседание на инициативния комитет за честване на 110 години от създаването на НУ „Софроний Врачански“ и 280 години от рождението на Св. Софроний Епископ Врачански;

- на 15 март *Недка Димитрова* взе участие в заседание на инициативния комитет за честване на 150 години – Читалище „Развитие“;

- на 12 април *Христина Христова* предостави информация за експозиция „!-ва атомна“ за предаването „Арт Спектър“, което представя културните и исторически богатства на България;

- на 26 юни *Недка Димитрова* взе участие в заснемането на филм за традиционни празници, с ученици от СУ „Отец Паисий“, с ръководители Евелина Стоичкова и Пламен Герганов;

- през месец юни *Христина Христова* предостави на Община Враца снимки и видео материали за Тодор Рачински с цел изготвянето на мултимедийна презентация по повод отбелязване на 90-годишнината от рождението на видния врачански селекционер;

- през месец юли по искане на Община Враца *Христина Христова* изготви кратка анотация съдържаща информация за РИМ–Враца с цел включването му като туристически обект в платформата на „iLoveBulgaria”;

- през месец юли, във връзка с подготвянето на брошура за 140-годишната история на Окръжен съд - Враца *Христина Христова* предостави снимки и документи;

- от 1 до 4 октомври Ал. Петрова взе участие в 52-то издание на Международната научна конференция „Понтика“: История и археология на Западно-понтийския ареал, в Музея за национална история и археология Констанца, Румъния, като изнесе доклад на тема: „Средновековни накити с миди кипреа“, изготвена в съавторство с д-р Мария Христова (ИЕМПАМ-БАН). От същия авторски колектив на конференцията бе представен и втори доклад на тема „Предмети за лично почитание, намерени при археологическото проучване на многопластовия обект в м. Градище, край прохода Вратцата“;

- на 16 октомври *Христина Христова* предостави снимки и информация за наводнението във Враца от 1 май 1966 година на студенти, които работят по проект на Световната банка свързан с проучването на бедствия, нанесли щети върху населението и инфраструктурата през последните 100 години;

- във връзка с кандидатстване на Община Враца по проект за облагородяване на пространството около паметника на връх Околчица и реставрация на монумента, на 15 октомври *Христина Христова* участва като член на комисия, в която имаше представители на НИИКН – София, Областна администрация - Враца; ПП „Врачански Балкан” и Държавно горско стопанство – Враца; впоследствие по същия проект, издирих, е сканирала и изпратила на НИИКН снимки на паметника, както и архитектурни и инженерни планове, екзекутивни скици и др. на параклиса и заслона;

- на 4 ноември *Нарцис Торбов* изнесе лекция в Дом на науката и техниката – Враца, посветена римската нумизматика – изображения и надписи върху реверсите на монетите.

- на 2 декември *Недка Димитрова* оказа методическа помощ на Търговско-промишлена палата, по повод 160 години от рождението на видния врачански индустриалец Мито Орозов;

Изнесени са **беседи и лектории** на археологическите обекти „Оходен-Валога“, „Градище“ пред групи, пред ученици от средните училища в град Враца, пред посетители от страната и чужбина. Уредниците в отдел „Археология“ също представиха тематични и специализирани беседи пред официални гости на ОА – Враца, Община Враца и ТПП – Враца, чуждестранни делегации и посетители на музея. Те, заедно с *Йоана Нанкова* регулярно изготвяха съдебно-оценителни исторически и археологически експертизи, на експертни справки и становища относно предадени в РИМ – Враца материали от ОД на МВР–Враца, РУ–Враца, Сектор БОП Враца-Монтана, РУП–Мездра, ГД „Национална полиция“.

Популяризаторската работа на РИМ–Враца заради своята значимост в културния и научния живот на града, беше наситена с медийни изяви на уредниците. Те под различна форма представиха събития, личности и факти от научно-изследователската и културно-просветната програма на институцията. Традиционно културно-историческото наследство, съхранено в експозиционните ни зали и археологическите обекти, както и музейните изяви, бяха обект на голямо внимание от страна на местни, национални и чуждестранни телевизионни, както и електронни медии, които заснемаха репортажи, документални филми и научнопопулярни материали.

С интервюта, коментари, участия в самостоятелни рубрики или общи програми наши колеги се представиха пред: БНТ1 и БНТ2 (Недка Димитрова, Красимир Григоров, Георги Ганецовски), НОВА ТЕЛЕВИЗИЯ (Георги Ганецовски Силвия Гарванска), БТВ (Силвия Гарванска, Георги Ганецовски, Красимир Григоров), МИХАЙЛОВ ТВ (ТВ ВРАЦА) (Георги Ганецовски, Нарцис Торбов, Недка Димитрова, Силвия Гарванска, Красимир Григоров), МЕДИЯ НЮЗ (Георги Ганецовски, Нарцис Торбов, Александра Петрова, Красимир Григоров); РИМЕКС ТВ (Мирослава Топалова), Телевизия СКАТ (Александра Петрова, Красимир Григоров, Георги Ганецовски, БНР (Георги Ганецовски, Недка Димитрова, Красимир Григоров), ДАРИК РАДИО (Георги Ганецовски, Недка Димитрова, Нарцис Торбов,), РАДИО ВИДИН (Александра Петрова, Нарцис Торбов, Недка Димитрова, Силвия Гарванска, Недка Димитрова, Мирослава Топалова, Христина Христова, Красимир Григоров, Христо Божков, Георги Ганецовски), АГЕНЦИЯ И РАДИО „ФОКУС“ (Нарцис Торбов, Александра Петрова, Недка Димитрова, Красимир Григоров, Георги Ганецовски), радио НОТ FM (Нарцис Торбов, Александра Петрова); БТА (Георги Ганецовски, Александра Петрова, Недка Димитрова, Йоана Нанкова, Нарцис Торбов, Мирослава Топалова); за в-к КОНКУРЕНТ (Георги Ганецовски; Красимир Григоров, Христо Божков), за в-к ВРАЦА ДНЕС (Недка Димитрова, Георги Ганецовски, Красимир Григоров, Христо Божков), за Общинския вестник „Мездра XXI век“ (Красимир Григоров), за ACTUALNO.COM (Недка Димитрова), електронният портал „КМЕТА.bg“ (Недка Димитрова).

През годината във връзка с определени събития и чествания Христина Христова редовно предоставяше снимки за публикации на колеги, институции, медии, организации, училища и частни лица.

Отново виждаме трайната и сигурна позиция на музея в медийното пространство. Това се дължи на двупосочността при медийните изяви: от една страна устойчивият интерес към нас, от друга страна разнообразната медийна активност на музейните служители. Тази активност е признак за динамичните изяви на уредниците, свързани с многобройните музейни събития, което може само са ни радва.

Отдел „Връзки с обществеността“ предоставяше на учаци и граждани актуални информации, свързани с посещенията на музейните експозиции, подпомагаше

уредниците на отделите при реализиране и популяризиране на временни кътове и изложби. Своевременно се подаваха справки за Информационния музеен бюлетин, като за целта са прегледани всички броеве на врачанските вестници.

Рекламно-информационния център на музея продължи отговорната си работа относно популяризиране на институцията ни и на културно-историческото наследство на Врачански регион в електронните медии, във виртуалното пространство и сред обществеността. *Пламен Петков* регулярно актуализира информацията в нашия интернет сайт, обогатяван с разнообразен текстови и фотоматериали и Facebook страницата на музея. Страницата се обогатяваше с разнообразен снимков материал и видео-клипове. С ценната помощ на *Христина Христова* и директорът на музея регулярно издаваше дигиталния вариант на месечния бюлетин за дейността на музея, който беше може би най-важният източник за музейната дейност и предстоящите събития в реално време! С помощта на *Христина Христова* и *Христо Божков* се изготвяха плакати, покани, грамоти и благодарствени писма относно събитията, проведени в музея; активно участваше във фото заснемането на музейните събития; копиране и сканиране на документи; поддръжка на компютърната техника в музея, както и обработка на снимкови материали на колеги и посетители. *Пламен Петков* отзивчиво оказваше помощ на всички нуждаещи се около поддръжката на хардуера и софтуера в музейните компютри. Активни останаха Youtube канала на музея, съдържащ кратки видеоклипове, както и Facebook страницата на музея. Макар и преминали с променлив успех и зависещи от по-добрата мрежова инфраструктура, считаме, че те са добро начало и отправна точка за бъдещата им по-честа употреба. В Нощта на музеите с надграждане и с помощта на *Доротея Владова* беше проведен поредния вариант на QR играта с музейни експонати, подплатен с видеоклипове, към която отново имаше засилен интерес най-вече сред а младите посетители. През изминалата година усъвършенстваната версия на постоянната QR маркировка, касаеща по-значимите експонати в музея нарасна на 24 броя акценти. Чрез нея РИМ-Враца остава водещ в иновативното и атрактивно представяне на културните ни ценности. QR маркировката до голяма степен обезсмисля електронните гидове и чрез индивидуалните мобилни устройства дава по-пълна близост на посетителите до експонатите.

През изминалата година в Музейната библиотека са заведени 172 нови книги (при 147 през 2018 година). Библиотечният мениджър с който разполага библиотеката, продължава да изпитва сериозни затруднения с твърде малък капацитет и трудна приложимост за библиотеката на музея. Поради тази причина продължава да функционира библиотечна система (с помощта на пакета Libre Office), съдържаща книгите в библиотеката, потребителите и техните ползвания. Читатели се отзовават сравнително рядко, въпреки обилната информация за музейната библиотека, намираща се в сайта ни, но винаги са обслужвани качествено. Ползватели на Библиотеката са предимно музейният колектив, студенти, любители на историята и частично колеги от другите културни институции в града. Както бе споменато Рекламно-информационният център е успешно развива дейностите си в две направления. Това са *интернет пространството, заедно със социалните мрежи и реклама и рекламни материали.*

В първото направление *интернет и социални мрежи* *Пламен Петков* добре се справя с предизвикателствата по актуализиране сайта на музея. Профилът на РИМ–Враца във facebook има устойчив ръст на преглежданията и харесванията. В комбинация с множеството запитвания към музея от страна на „фейсбук-търсачите“, свързани с нашата история и работа можем спокойно да отбележим, че РИМ-Враца остава устойчива, интересна и привлекателна виртуална дестинация. *Официалният сайт* на музея през изминалата година, беше периодично обновяван с актуалната ни информация.

За отчетения период са изготвени 12 броя месечен информационен бюлетин в електронен вариант, популяризиран своевременно в интернет пространството.

Продължава поддържането на официалния музеен сайт – www.vratsamuseum.com.

Като цяло отдел „Рекламно-информационен“ се стреми да следи новостите, които излизат в интернет и да използва максимално възможностите, които те ни предлагат за популяризиране и опазване на културно-историческото наследство на Враца и региона. Както и да усъвършенства, развива и придобива нови познания за работа с различни програми, които биха могли да бъдат от полза за работата и целите на Музея и отдела в частност.

Във второто направление *реклама и рекламни материали* ще повторим казаното в предходните години. Със задоволство констатираме устойчивост и компетентност в тази важна наша дейност, въпреки смяната на личния състав. С помощта на *Христина Христова, Христо Божков и Милен Василев* са изготвени плакати, покани, грамоти и благодарствени писма относно многобройните събития, проведени в музея. Редовно е извършвано копиране и сканиране на документи, както и обработка на снимкови материали на колеги и посетители, както и фото заснемане на част от музейните събития. *Пламен Петков* се представи като добър IT специалист и компетентно се справи и с нелеката задача по техническата поддръжка на остаряващата компютърната техника в музея, като често прилагаше нестандартни решения при някои аварирани компютърни конфигурации. Той се отзова и за инсталирането на съответните драйвери и програми при покупката на нова компютърна техника, каквото събитие се случи в края на годината. Бяха закупени съвременен мултимедиен проектор, две компютърни конфигурации за нуждите на отделите „Музейни образователни програми“ и „Счетоводство“, както и периферни устройства, съществено подобряващи работата на техниката. Устойчиво се поддържа и виртуалната реклама.

Констатацията ни е, че културно-масовата и популяризаторска работа на музея през изтеклата година запази своето много добро ниво. Въпреки неблагоприятните за развитие на културни събития и научни прояви времена, културният афиш на РИМ–Враца за 2019 година остана все така богат, а инициативите в областта на популяризаторската дейност – разнообразни и интересни, особено по отношение работата ни с подрастващите.

През 2019-та година специалисти от РИМ–Враца, самостоятелно или в партньорство, разработиха, спечелиха или участваха в **проекти** по различни програми. Тук е мястото да отбележим, че поради ювелирния характер на международния Фестивал за древни култури „Слънцето на Тодорка“ край село Оходен беше променен периодът на провеждането му – на всяка четна година.

По спечелен проект на Сдружение „Агенция за развитие на Северозападна България“, озаглавен „*Легендите, път към по-атрактивна туристическа дестинация*“ ПРОЕКТ CODE 467 в рамките на Програма „INTERREG V-A РУМЪНИЯ-БЪЛГАРИЯ“ 2014-2020, РИМ-Враца остана активен и надежден партньор.

Особено място заема спечеленият и успешно реализиран проект към дарителска програма на Форд Мотопфое, озаглавен „Мито Орозов – българският Хенри Форд“ с особен принос на уредниците в отдел „Етнография“.

През изминалата година Врачанският музей кандидатства с три проекта за целево финансиране на теренни археологически проучвания от държавния бюджет чрез Министерство на културата, които бяха класирани, финансирани и успешно реализирани. Целевото финансиране в тази посока от страна на Държавата се реализира за трета поредна година, което показва промяна в отношението към културното наследство на Северозапада. Надяваме се то да остане трайно предвид нашата активност и проявен професионализъм.

Продължава очакването за реализацията на подходяща програма, на която да бъде представен иновативния проект на Община Враца и РИМ-Враца за изграждане на експозиция на открито и център за експериментална археология край село Оходен, община Враца.

През изтеклата година работата на отдел „Фондове“ (*Ралица Цветкова и Петя Митова*) запази нивото на работа в съответствие с нормативните изисквания и функции, свързани със събирателската, фондовата и експозиционната работа. Интензитетът на работа запази нужното ниво, свързано с динамиката на експозиционната дейност, с приемането и предаването на гостуващите изложби (наши и външни) и постъпващите ДКЦ от финализирани съдебни дела.

В изпълнение на Заповед № А1/02.01.2019 година отдела изготви експертни заключения на материалите от идентификационните комисии за периода януари 2016 – декември 2018 години, съобразно изискванията на Наредба Н-3/03.12.2009. През годината бяха проведени едва 3 комисии за идентификация на културни ценности (при 7 за 2018; 8 за 2017; 7 за 2016 и 6 за 2015 години). Причините за този драстичен спад бяха коментирани по-горе (стр. 19).

Със Заповед № А56/25.11.2019 година на директора бе назначена ежегодната инвентаризация по репрезентативния метод на ДКЦ от благороден метал във фонда и експозициите на музея, включително монетите от благороден метал

Новите постъпления се обработваха в срок и съгласно действащите изисквания. Редовно се извършваше дезинфекция на фондохранилищата и експозиционните площи и се поддържаше системата за температурен и влагов режим, там, където влагоуловителите работеха. Предстои подмяна на неработещите влагоуловители в хранилища 1 и 4, както и дългоочаквания ремонт на помещението, съхраняващо Научния и учреденски архив на музея. Фондовичките участваха в подготовката на организирани от музея изложби и мероприятия (вж стр. 20).

Отдел **Художествена галерия** (*Христо Божков и Милен Василев*) при РИМ-Враца за поредна година успешно реализира планираните от план-програмата си изложби и мероприятия. Освен тях в залите на галерията бяха открити редица други гостуващи изложби, предизвикали засилен интерес. Двете зали на художествената галерия останаха отворени за всички инициативи и мероприятия, показващи изцяло обществените си функции.

През 2019 година бе извършена ежегодната частична инвентаризация на фонда на Художествената галерия. Всички ново постъпили творби във фонда на Художествената галерия бяха обработени и описани в инвентарните книги по надлежния ред. Успоредно с това вървеше заснемането и компютърната обработка на творбите.

Уредниците на галерията целогодишно предоставяха информация на гражданите за експонираните изложби и ги запознаваха с творческия път на авторите им и конкретно за произведенията, представени в изложбените зали. На 29 януари в малката зала на ХГ се състоя съвместно със школата по рисуване на Младежки дом – Враца методическо мероприятие с деца „На гости в галерията”- рисуване на натюрморти като бяха показани образци на натюрморти от класици в българското изкуство, които учениците се стремяха да наподобят. Ръководители бяха Христо Божков и Росица Стоянова. Христо Божков взе активно участие в нощта на музеите на 18 май в ателието по рисуване пред музея с ученици на различна възраст на тема „Детайл от музея”.

Остава проблемът с ремонта на оберлихтовете и подмяна на хидроизолацията в голямата зала на Художествената галерия, който вече се превърна в хроничен. Отново ще подчертая, че без целева финансова подкрепа на Община Враца (защото сградния фонд е собственост на Общината) за основен ремонт, ситуацията ще продължи да се

влошава. А става въпрос за една от най-представителните зали в града ни, активно предпочитана за множество културни събития.

Извършена е редовната дезинфекция на фондохранилищата на Художествената галерия, в които е поддържан необходим температурен и влагов режим. Констатирана е голяма нужда от реставрация на определени творби на известни наши художници, както и рамкиране на творби, които никога не са били рамкирани и съответно не участват при подреждането на изложбите.

Дейността на **реставрационно-консервационното ателие** (*Галина Томова*) традиционно бе съсредоточена върху обработката на ритмично постъпващият керамичен и друг материал, главно от археологически разкопки, теренни обхождания, експертизи, фондови комисии и дарения. Както всяка година в началото на отчетния период бе довършена обработката и реставрацията на откритите материали от археологическо лято на 2018 година (керамика, кремъчни ансамбли и кости). Постъпилият материал бе своевременно обработен, сигниран, подходящо съхранен и предаден на уредниците в отдел „Археология“ във връзка с предстоящите отчети по секции.

Освен от археологически разкопки в ателието се обработваха материали на отдел „История на България XV-XIX век“; „Художествена галерия“; „Етнография“ (метал и хартия), които бяха подготвени за включването им в предстоящи през настоящата година експозиции. Почистени и реставрирани са културни ценности от разкопките край Оходен, от Градище край прохода Вратцата, от местността Манастирски дол, от спасителните проучвания край град Мизия и село Гложене, реализирани през 2019 година.

Галина Томова се грижеше са редовно снабдяване на ателието с най-необходимите за работа материали и пособия.

През отчетния период отдел **„Стопански дейности“** (*Светлин Бориславов и Иво Колев*) имаха своите стандартни или нестандартни изпитания и предизвикателства от най-разнообразен характер – техническо обезпечаване на мероприятия и изложби, отстраняване на аварии и ремонти по ВиК, осветителни и електро-инсталации, снегочистване, реагиране на всякакви непредвидени обстоятелства и ситуации. За съжаление все повече неприятни изненади възникват и ще възникват заради остарелите и несъобразени със съвременните изисквания отоплителни, пожаро-известителни, електрически и осветителни системи, там, където те не са отремонтирани.

Светлин Бориславов се отзоваваше при всички ремонтни дейности, реализирани от външни изпълнители на експозиционните пространства, както и при възникнали проблеми в работните помещения. Изпълняваше и задълженията си по поддръжката и обслужването на ново закупения служебен автомобил. За съжаление заболяването на *Иво Колев* не позволи да бъде пълноценен, най-вече и заради продължителните болнични.

Запазваме оптимизъм и надежда за осъществяването на проект на Община Враца с наше участие, за изпълнение на дейности по енергийна ефективност, за присъединяването на музея към актуална инвестиционна програма или ангажираност по програмата за капиталови разходи за реализиране на належащи ремонтни работи. Напомням, че всички сериозни проблеми, а именно течащите покриви на къщите в ЕВК „Св. Софроний Врачански“, неремонтирания и несаниран административен блок на Централната сграда са поставени пред общинското ръководство. От казаното в началния раздел на доклада се вижда, че проявяваме достатъчна активност, съобразно финансовите си възможности за поетапно ремонтване и подновяване на интериорни и екстериорни музейни пространства, както и на остарялата музейна техника.

Хигиенизирането, поддържането и обслужването на музейните експозиции, административните помещения и външни площи остава изключително трудно само с две щатни хигиенистки (*Цветана Ценова и Нина Йолова*), които продължават да „проявяват

своите ежедневни чудеса” при съвместното изпълнение на задълженията си. При необходимост личният състав се разпределя по зали и по график (макар и не винаги всички) да подпомага хигиенизирането на площите в Централна сграда, а често това се превръщаше в доброволчество. Трайно решение на този проблем се търси. Програмите от „Бюро по труда”, само временно се облекчава ситуацията. По програма за заетост на община Враца ни бяха предоставени три бройки за поддръжка в ЕВК „Св. Софроний Врачански” и ЕВК „Никола Войводов”, което до някъде „закрепи ситуацията”. Надяваме се, че тази програма ще функционира и през следващите години.

Тук отново ще повторим някои хронични проблеми, които са отбелязвани в докладите от предходни години, но останаха нерешени и които с течение на времето се задълбочават, а някои от тях са стигнали и критическата си точка, изискваща спешни мерки.

- *Екстремно ниските температури през зимата в експозиционните зали.* Поради невъзможността за отопление на експозиционните зали чувствително спада посещаемостта на музея в студените месеци. Ниските температури и високата влажност оказват пагубно влияние и върху изложените експонати. През отчетния период климатичните работеха добре и в това отношение бяхме относително по-спокойни. Климатикът в зала „Рогозенско съкровище” при правилна поддръжка работи безупречно;

- *Състояние на сградния фонд.* Продължаваме борбата с течовете на някои места в Централната сграда на музея, които системно нарушават вътрешната мазилка и облицовка на сградата (особено в залата на Голямата художествена галерия и прилежащата ѝ зала с експозицията „Каменна дъга“). Те са причинени от архитектурни дефекти остарялата сграда, чиито 40 годишен юбилей ще отбележим през 2020 година. От ремонтна дейност се нуждаят къщите-музеи в ЕВК „Св. Софроний Врачански” и сградата на възрожденското училище „Възнесение”. Наложителен е ремонт на помещението с научния архив на РИМ–Враца, защото окаяното му състояние представлява реална заплаха за съхраняването на важната документация.

- *Състояние на фондохранилищата.* Отново констатираме недостига на пространство за депа, особено при отдел „Художествена галерия”, обстоятелство, което бе коментирано по-горе. Определени са някои малки помещения за спомагателен фонд за историческите отдели и отдел „Археология”, но те няма да решат проблема. Единствено „се отпущва” натрупването на кашони с материали в реставрационното ателие. Изискват се неотложни мерки за подмяна на пукнатите стъкла от оберлихтовете в Голямата зала на галерията, и за ремонт на стенното и прозоречно пространство зад високите паравани, под които при обилен дъжд на места се образуват локви. Необходимо е голямата зала на Художествена галерия да се оборудват с насочваща осветителна система, за да се приближим още една крачка (след свършеното в залата на Малката художествена галерия) до съвременните критерии за модерни галерийни пространства. Продължаваме да търсим варианти за допълнителни помещения за съхранение на материали, подлежащи на обработка, на архивни материали и новопостъпващи културни ценности.

Системите за електронна охрана работят добре, поддържани от фирма „БАТ СЕКЮРИТИ”, с изключение на наскоро монтираната пожаро-известителна техника, която все още е в гаранционен срок. Проблемите, възникващи с техниката за видеонаблюдение са отстранени с изграждане на нова, съвременна и модерна система, обхващаща и двата музейни комплекса. Въоръжената охрана на Централната сграда, бе осъществявана успешно и отговорно от фирма „ЕЛИТКОМ-95” АД.

Музейният бутик за продажба на сувенири и рекламни материали в Кулата на Куртпашовите продължи своята активна функция в почти непрекъснат, ежедневен работен режим. *Лидия Кръстева*, отговорник за обекта, подпомагана в почивните дни от

Петя Гачовска, успешно се справят с отговорните задачи по окомплектоване на щандовете, снабдяване и отчитане на стоките, кореспонденция с фирмите-доставчици, усвояване на сложния софтуер за складови наличности и продажби. Поддържа се богат асортимент на предлаганите атрактивни сувенири и рекламни материали на достъпни цени. Имаме прекрасни рекламни материали, свързани с историята и забележителностите на нашия град – потребност на посетителите на музей и града, показвана многократно през предходните години. Приходите от продажба на сувенири нарастват, за което поздравявам Лидия и Петя. Втория и трети етажи на обекта продължават да функционират като част от музейните експозиционни пространства.

Повишаване **квалификацията** на музейните специалисти е важна стъпка към пълноценната им професионална реализация. Това касае както специалността, така и компютърните умения. След упорита работа на ръководството известно подобрение на компютърните умения, показани нагледно в предадените отчети и планове на музея. Вероятно голям принос за това имат Пламен Петков, Теодор Вълков и Доротея Владова. Надявам се, новопостъпилите колеги да стимулират повишаване компетенцията, а не да работят за някои хитреци-готованци

Научните амбиции продължават да стимулират стремежите на някои музейни специалисти към израстване в кариерата и професионално усъвършенстване. През 2019 година продължи работата по научните дисертации за придобиване на докторска степен на колегите: *Георги Ганецовски* – зачислен в задочна докторантура по научна специалност „Неолит” към катедра „Археология” на СУ „Св. Климент Охридски” и вече отчислен с право на защита с тема на разработвания дисертационен труд „Началото на новокаменната епоха в Северозападна България по данни от керамиката” и *Александра Петрова* – зачислена в докторантура по научна специалност Средновековна българска археология към катедра „Археология” на ВТУ „Св. Св. Кирил и Методий”, с тема на разработвания дисертационен труд „Северозападна България през VI–XIV век по археологически данни”. През годината д-р *Нарцис Торбов* завършиха своята тема за защита на професорска степен.

По отношение на **дисциплината** в музея дали лицемерно замаскирано зад маската за изпълнителност или в някаква степен на осъзнатост се наблюдава относително подобрение. Относително, защото ако всички си изпълняваха задълженията посочени в длъжностните характеристики и Правилника за вътрешния ред и работата в музея, коментарите в това отношение биха били излишни. Упорито някои колеги отказват да изпълняват съвестно и коректно към институцията и останалите, своите професионални ангажменти. Необясними са тези инат и упоритост да се нарушават *правилата*, да се работи срещу регламента в работата и отношенията между колегите, което в крайна сметка е действие срещу институцията. Продължават наглите действия на някои колеги да се поставят над останалите, които вършат и тяхната работа. Естествено животворната среда за тях са лъжите, интригите, високомерието и противопоставянето на коректните служители, което се върши с пълно безочие. Ръководството на музея няма да допусне това да продължава, дори ако нагло се демонстрира съдебен или друг вид чадър. По отношение на ползваните компенсации и отпуски е въведен известен ред.

Отново напомням и подчертавам дебело написаното и в отчетите от минали години: всички ние работим в *престижна институция* и имаме отговорността за компетентно и професионално изучаване, опазване и представяне на културното наследство. Професионално свършената работа означава липса на конфликти – факт, който посредствените, хитреците и лъжците няма как да разберат, крайната цел е резултатност, заслужаваща съответното възнаграждение. А относно възнагражденията резултатността от 2019 година показва, че според личния принос и заслуги всеки може да получи допълнително материално стимулиране, целеви награди и други придобивки.

Работата на музейната колегия в административно отношение продължи да се ръководи от утвърдените и действащи *нормативни документи*. Това са актуализираните и новоприети на общото събрание през месец ноември 2018 година Етичен кодекс на служителите в РИМ–Враца, Правилник за вътрешния ред и работа в РИМ–Враца и Длъжностните характеристики, които при необходимост ще бъдат актуализирани или променени. Вече функционират и критериите за атестиране работата на всеки служител в музея. Ръководството на музея стриктно ще следи за спазване на работното време; за спазване на ангажиментите, произтичащи от заповедите за дежурствата в музейните сгради и изпълнението на служебните задължения, съобразно длъжностните характеристики. Очакваните увеличения на възнагражденията за музейните работници, логично означават по-качествен продукт в работата, по-висока резултатност, спазване на служебните ангажименти, на работното време и на дисциплината. През годината синдикалната организация запази своите позиции сред по-голямата част от музейната колегия.

В **заключение** подчертавам, че изминалата 2019 година, както и предходните години, бе наситена с много динамика, предизвикателства, изненади и усложнения в работата на институцията в духа на времето, в което живеем. Преодоляването на предстоящите предизвикателства зависи най-вече от екипността, мотивацията за работа и каузата в полза на нашата високо благородна мисия (казано на кратко за колегите, които разбират значението на тези думи).

В своята цялост дейността на РИМ–Враца бе успешна благодарение отдадеността и до някъде професионализма на повечето колеги, на спазването на служебните задължения и стриктното реализиране на плановите задачи, за което ги поздравявам. Въпреки някои обективни и субективни пропуски, представените в годишния отчет постижения са стойностни, забележими и оценени по достойнство от културната ни общественост. Усилията ни са възнаградени, когато чуем от гости на музея оценки от порядъка колко богат и добре функциониращ музей има в нашия град!

Институцията ни запази реномето си на авторитетен регионален научно-изследователски и културно-просветен център с трудната задача, да стимулира така необходимите, особено за младите хора, патриотични убеждения.

ПУБЛИКАЦИИ В ПРЕСАТА И ДРУГИ НАУЧНИ ИЗДАНИЯ

Григоров Кр. "Истории от историята. „Цикъл: Светите места във Врачанската духовна обител: „Средновековната църква в Долна Кремена“, в. "Конкурент", бр.6, 10 януари 2019.

Григоров Кр. "Потомците на Ботев", в. "Слово плюс", бр. 1, 10 – 16 януари 2019

Григоров Кр. "Страшилището на Турската империя", сп. "Българска наука" стр. 104, бр. 112, 11 януари 2019.

Григоров Кр. "Ярко светило в родната ни история", сп. "Българска наука" стр. 107, бр. 112, 11 януари 2019.

Григоров Кр. "Поруганото достойнство на един виден Врачански поборник", сп. "Българска наука" стр. 48, бр. 113, 11 януари 2019.

Григоров Кр. "Семейният архив на Хаджитошеви - изумителна летопис на българското Възраждане", сп. "Българска наука", стр. 53, бр. 113, 11 януари 2019.

Григоров Кр. "Заслугите на възрожденската фамилия Хаджитошеви", сп. "Българска наука", стр. 56, бр. 113, 11 януари 2019.

Григоров Кр. "Истории от историята. „Цикъл: Светите места във Врачанската духовна обител: „Средновековната църква „Св. Троица“ в Лютиброд“, в. "Конкурент",

бр. 11, 17 януари 2019.

Григоров Кр. "Истории от историята. „Цикъл: Светите места във Врачанската духовна обител: „Средновековният манастир „Св. Йоан Пустий“, в. "Конкурент", бр. 16, 24 януари 2019.

Григоров Кр. "Лечителят на Ботевата чета", сп. "Българска наука", 28 януари 2019.

Григоров Кр. "За честта на оружието", сп. "Българска наука", 28 януари 2019.

Григоров Кр. "За памет на познанство – Христо Ботев, 1875, Букурещ", сп. "Българска наука", 28 януари 2019.

Григоров Кр. Цикъл „Духът на Апостола“, в. "Слово плюс", бр. 4, 31 януари – 8 февруари 2019.

Григоров Кр. "Истории от историята. „Цикъл: Духът на Апостола“, ст. "Вестникарските умения на Апостола" , в. "Конкурент", бр. 25, 7 февруари 2019.

Григоров Кр. "Черепишката сабя е в десницата на Христо Ботев до последния му дъх ", сп. "Българска наука", 7 февруари, бр. 117, стр. 62, 2019.

Григоров Кр. "Външно политически идеи от епохата на българското Възраждане (XVII век - XIX век)", сп. "Българска наука", бр. 117, стр. 67, февруари 2019 г.

Григоров Кр. "Начало на девическото образование у нас. Цвета Кръстенякова (1825 г. – 1919 г.)", сп. "Българска наука", бр. 117, стр. 71, февруари 2019.

Григоров Кр. "Истории от историята. „Цикъл: Духът на Апостола“, ст. "Поборническият дух на Апостола", в. "Конкурент", бр. 31, 14 февруари 2019.

Григоров Кр. „В Мездренското село Лик пазят „тайната къща“ Апостола на Свободата“ Мариана Гълъбова от залите на Врачанския музей. MediaNews – 18 февруари 2019. /www.facebook.com/mariana.galabova.77/

Григоров Кр. "Истории от историята. „Цикъл: Духът на Апостола“, ст. "Причисляване на Апостола към светците", в. "Конкурент", бр. 36, 21 февруари 2019.

Григоров Кр. Цикъл „Духът на Апостола“, ст. „Непокорният дух на Апостола, в. "Слово плюс", бр. 6, 21 февруари – 27 февруари 2019.

Григоров Кр. Цикъл „Духът на Апостола“, ст. „Бунтовното монашество на дякон Игнатий“, в. "Слово плюс", бр. 21, февруари – 27 февруари 2019.

Григоров Кр. "Истории от историята. „Цикъл: Духът на Апостола“, ст. "Арабаконашкото приключение, съдба или злост", в. "Конкурент", бр. 41, 28 февруари 2019.

Григоров Кр. Цикъл "Първенстващата роля на Хаджийската фамилия във Враца, ст. Исторически заслуги на делото на Димитраки Хаджитошев", част 1, сп. "Българска наука", 3 март 2019.

Григоров Кр. Цикъл "Първенстващата роля на Хаджийската фамилия във Враца", ст. „За честта на Димитракиевия род“, част 1, сп. "Българска наука", 3 март 2019.

Григоров Кр. Цикъл "Първенстващата роля на Хаджийската фамилия във Враца, ст. Исторически заслуги на делото на Димитраки Хаджитошев", част 2, сп. "Българска наука", 5 март 2019.

Григоров Кр. Цикъл "Първенстващата роля на Хаджийската фамилия във Враца, ст. За честта на Димитракиевия род", част 2, сп. "Българска наука", 5 март 2019.

Григоров Кр. „Първият фотограф на Балканите“, сп. "Българска наука", бр. 118, стр.66, част 3, март 2019.

Григоров Кр. „Александър Димитракиев (1815 – 1856 г.). Живот и дело.“, сп. "Българска наука", бр. 118, стр. 69, част 4, март 2019.

Григоров Кр. „Основоположник на музейното дело в България, сп. "Българска наука", бр. 118, , стр. 72, част 5, март 2019.

Григоров Кр. „Живата летопис на Враца“, сп. "Българска наука", бр. 118, стр. 75,

част 6, март 2019.

Григоров Кр. „Димитракиевият чифлик край с. Кунино”, сп. ”Българска наука”, бр. 118, част 7, март 2019.

Григоров Кр. „В знанието е истинското богатство”, сп. ”Българска наука”, бр. 118, стр. 80, част 8, март 2019 г.

Григоров Кр. Цикъл „Духът на Апостола”, ст. „Да не заглъхва нивга името му в забрава”, Посвещава се на Нецо Гергов от с. Лик, верен съратник и укривател на В. Левски”, в. ”Слово плюс”, бр. 28, февруари – 6 март 2019.

Григоров Кр. ”Истории от историята. „Драмата на Врачанската реконкиста”, в. ”Конкурент”, бр. 44, 7 март 2019.

Григоров Кр. ”Истории от историята. „Да не заглъхва нивга името му в забрава” , в. ”Конкурент”, бр. 49, 14 март 2019.

Григоров Кр. Цикъл „Духът на Апостола”, ст. „Арабаконашкото приключение, съдба или злост”, в. ”Слово плюс”, бр. 8, 14 - 20 март 2019.

Григоров Кр. ”Истории от историята. „Богат е афишът за културата”, в. ”Конкурент”, бр. 52, 19 март 2019.

Григоров Кр. ”Истории от историята. „Черепишкият средновековен манастир ”Успение Богородично” , в. ”Конкурент”, бр. 59, 28 март 2019.

Григоров Кр. Цикъл „Духът на Апостола”, „Причисляване на Апостола към светците”, в. ”Слово плюс”, бр. 11, 4 – 10 април 2019.

Григоров Кр. Цикъл „Духът на Апостола”, „Васил Левски в националната митология”, в. ”Слово плюс”, бр. 12, 11 – 17 април 2019.

Григоров Кр. Цикъл „Духът на Апостола”, Статия: „Духът на В. Левски”, сп. ”Наука.БГ”, бр. 119, стр. 66, 23 април 2019.

Григоров Кр. Цикъл „Духът на Апостола”, Статия: „Бунтовното монашество на Дякон Игнатий”, сп. ”Наука.БГ”, бр. 119, стр. 68, 23 април 2019.

Григоров Кр. Цикъл „Духът на Апостола”, Статия: „Да не заглъхва нивга името му в забрава”, сп. ”Наука.БГ”, бр. 119, стр. 71, 23 април 2019.

Григоров Кр. „От някое време се беше забравило името ми в Българията”, сп. ”Наука.БГ”, бр. 119, стр. 76, 23 април 2019.

Григоров Кр. Цикъл „Духът на Апостола”, „От някое време се беше забравило името ми в Българията”, в. ”Слово плюс”, бр. 13, 18 – 24 април 2019.

Григоров Кр. ”Истории от историята. „Цикъл: Светите места във Врачанската духовна обител: „Средновековната църква „Св. Николай Чудотворец” в Кунино”, в. ”Конкурент”, бр. 74, 18 април 2019.

Григоров Кр. ”Истории от историята. „Хаджи Тошо Ценов /1749- 1831 г./ - най-ранният самобитен историк”, в. ”Конкурент”, бр. 81, 25 април 2019.

Григоров Кр. ”Истории от историята. Цикъл: „На ползу роду българскому. Най-състоятелният частен колекционер през Възраждането е от Враца” , в. ”Конкурент”, бр. 84, 16 май 2019.

Григоров Кр. ”Истории от историята. Цикъл: „Духът на Войводата”. Статия: „Въоръжената подготовка и стратегия на Ботевата чета” , в. ”Конкурент”, бр. 91, 23 май 2019.

Григоров Кр. ”Истории от историята. „Духът на Войводата“. Статия „Реквием за една мечта” , в. ”Конкурент”, бр. 98, 29 май 2019.

Григоров Кр. „Силата на заветните слова”, в. ”Слово плюс”, бр. 18, 30 май - 5 юни 2019.

Григоров Кр. „Истината е свята, свободата е мила”, в. ”Слово плюс”, бр. 19, 6 - 12 юни 2019.

Григоров Кр. ”Истории от историята. „Силата на заветните слова”, в.

”Конкурент”, бр. 102, 6 юни 2019.

Григоров Кр. ”Истории от историята. „Поп Пунчо - възрожденецът будител”, в. ”Конкурент”, бр. 108, 13 юни 2019.

Григоров Кр. ” „Душевната драма у Христо Ботев”, в. ”Слово плюс”, бр. 20, 13 - 19 юни 2019.

Григоров Кр. ”Истории от историята. „Душевната драма у Христо Ботев”, в. ”Конкурент”, бр.113, 20 юни 2019.

Григоров Кр. ” „Реквием за една мечта”, в. ”Слово плюс”, бр. 21, 20 - 26 юни 2019.

Григоров Кр. ”Истории от историята. „След Ботйов е трудно да бъдеш поет и политик”, бр. 118, 27 юни 2019.

Григоров Кр. ”Истории от историята. „Три синджира роби или по Ботевски достойни”, бр.123, 4 юли 2019.

Григоров Кр. „Арабаконашкото приключение”, сп. ”Българска наука”, бр. 120, стр.65, 23 юни 2019.

Григоров Кр. „Сагата около личния бележник на Васил Левски”, сп.”Българска наука”, бр.120, стр.68, 23 юни 2019.

Григоров Кр. „Жените в сянката на историята”, сп. ”Българска наука”, бр.120, стр.73, 23 юни 2019.

Григоров Кр. „Средновековни църкви. Църквата „Св. Никола” в Ослен Криводол”, в. ”Слово плюс”, бр. 23, 4-10 юли 2019.

Григоров Кр. ”Истории от историята. „Да се гордеем с Ботев”, в. ”Конкурент”, бр. 128, 11 юли 2019.

Григоров Кр. ”Истории от историята. „Васил Левски в националната ни митология”, в. ”Конкурент”, бр.133, 18 юли 2019.

Григоров Кр. „Завръщането при предателите ни обрича като нация”, в. ”Слово плюс”, бр. 25, 18-24 юли 2019.

Григоров Кр. ”Истории от историята. „Завръщането при предателите ни обрича като нация” , в. ”Конкурент”, бр. 138, 25 юли 2019.

Григоров Кр. ”Истории от историята. „Животът му бе мил, но свободата два пъти по- скъпа” , в. ”Конкурент”, бр. 143, 1 август 2019.

Григоров Кр. „Вестникарските умения на Апостола”, сп. ”Българска наука”, бр. 121, 4 август 2019.

Григоров Кр. ”Истории от историята. „Да надскочиш себе си”, в. ”Конкурент”, бр.148, 8 август 2019.

Григоров Кр. ” „Животът му бе мил, но свободата дважд по-скъпа”, в. ”Слово плюс”, бр. 27, 8-14 август 2019.

Григоров Кр. ”Истории от историята. „Призванието да помагаш е инстинкт на съвестта” , в. ”Конкурент”, бр.153, 15 август 2019.

Григоров Кр. ”Истории от историята. „В името на Отечеството”, в. ”Конкурент”, бр. 158, 22 август 2019.

Григоров Кр. ”Истории от историята. „Драмата на Балканската реконкиста”, в. ”Конкурент”, бр. 163, 29 август 2019.

Григоров Кр. „Драмата на Балканската реконкиста”, в. ”Слово плюс”, бр. 30, 29 август - 4 септември 2019.

Григоров Кр. ”Истории от историята. „Свободата е власт, която изисква управление” , в. ”Конкурент”, бр.168, 5 септември 2019.

Григоров Кр. ” „Свободата е власт, която изисква управление”, в. ”Слово плюс”, бр. 31, 5 - 11 септември 2019.

Григоров Кр. ”Истории от историята. „Помощта на българите по време на

Освободителната война” - първа част, в. ”Конкурент”, бр.171, 12 септември 2019.

Григоров Кр. ”Истории от историята. „Помощта на българите по време на Освободителната война” - продължение , в. ”Конкурент”, бр.177, 19 септември 2019.

Григоров Кр. ” „Възкресението на България 1877 г. – 1878 г.”, в. ”Слово плюс”, бр. 33, 19 – 25 септември 2019.

Григоров Кр. ”Истории от историята. „Историческата грамотност се крие в дребните детайли”, в. ”Конкурент”, бр.180, 26 септември 2019.

Григоров Кр. „Свободни и суверенни”, в. ”Слово плюс”, бр. 34, 26 септември 2019 г. – 2 октомври” 2019.

Григоров Кр. ”Истории от историята. „Знаците за отличие от Освободителната война”, в. ”Конкурент”, бр.185, 3 октомври 2019.

Григоров Кр. „Историческата грамотност се крие в дребните детайли”, в. ”Слово плюс”, бр. 35, 2 октомври 2019 г. – 9 октомври” 2019.

Григоров Кр. ”Истории от историята. „Възрожденските къщи” , в. ”Конкурент”, бр.190, 10 октомври 2019.

Григоров Кр. ”Истории от историята. „Силата на заветните слова”, в. ”Конкурент”, бр.195, 17 октомври 2019.

Григоров Кр. „Знаците за отличие от Освободителната война”, в. ”Слово плюс”, бр. 36, 10 - 16 октомври 2019.

Григоров Кр. „Коста Бошнаков - достоен човек и истински българин”, в. ”Слово плюс”, бр. 37, 17- 23 октомври 2019.

Григоров Кр. ”Истории от историята. „България е там, където ни обединява духа” - първа част , в. ”Конкурент”, бр. 205, 31 октомври 2019.

Григоров Кр. ”Истории от историята. „България е там, където ни обединява духа” - втора част , в. ”Конкурент”, бр. 210, 7 ноември 2019.

Григоров Кр. Цикъл: „На ползу роду болгарскому”, статия: „ Не се гаси туй, що не гасне!”, сп. ”Българска наука”, бр. 123 15 октомври 2019.

Григоров Кр. „Денят на Независимостта: Свободни и суверенни!”, сп. ”Българска наука”, бр. 124, 31 октомври 2019.

Григоров Кр. „ Цикъл: „ На ползу роду болгарскому”, статия: „Летописни страници на времето”, сп. ”Българска наука”, бр. 123, 15 октомври 2019.

Григоров Кр. „ Цикъл: „На ползу роду болгарскому”, статия: Възрожденските къщи”, сп. ”Българска наука”, бр.1 23, 15 октомври 2019.

Григоров Кр. „ Цикъл: „ На ползу роду болгарскому”, статия: „Най-състоятелният частен колекционер през периода на Възраждането е от Враца ”, сп. ”Българска наука”, бр. 123, 15 октомври 2019.

Григоров Кр. „Цикъл: „ На ползу роду болгарскому”, статия: „Хаджи Тошо Ценов /1749–1831 г./ – най-ранният самобитен историк”, сп. ”Българска наука”, бр. 123, 15 октомври 2019.

Григоров Кр. „Цикъл: „Духът на Войводата”, статия: „След Ботев е трудно да бъдеш поет и политик”, сп. ”Българска наука”, бр. 124, 13 ноември 2019.

Григоров Кр. „Цикъл: „Духът на Войводата”, статия: „ Три синджира роби или „по Ботевски достойни”, сп. ”Българска наука”, бр. 124, 13 ноември 2019.

Григоров Кр. „ Възкресението на България 1877- 1878 г.”, сп. ”Българска наука”, бр. 124, 13 ноември 2019.

Григоров Кр. ”Истории от историята. „Паметната изложба по повод Освобождението на Враца”, в. ”Конкурент”, бр. 215, 14 ноември 2019.

Григоров Кр. „България е там, където ни обединява духът”, в. ”Слово плюс”, бр. 39, 14 ноември 2019 г. – 20 ноември” 2019.

Григоров Кр. ”Истории от историята. „Врачанската златарска школа от XVI-XX

в.” в. ”Конкурент”, бр. 220, 21 ноември 2019.

Григоров Кр. „Кои са днешните народни будители?”, в. ”Слово плюс”, бр. 40, 21 ноември 2019 г. – 27 ноември” 2019.

Григоров Кр. ”Истории от историята. „Съзнателната предприемчивост на Балабановия род”, в. ”Конкурент”, бр. 225, 28 ноември 2019.

Григоров Кр. „Паметникът Шипка.”, сп. ”Българска наука”, бр. 124, 29 ноември 2019.

НАУЧНИ ПУБЛИКАЦИИ:

Ганецовски, Г., Р. Златева, В. Митева. Редовно археологическо проучване на раннонеолитното селище в м. Валога (Долната лъка) край Оходен, община Враца. – Археологически открития и разкопки през 2018 г. С., 2019, 15-17.

Ганецовски, Г. П. Зидаров, Н. Казашки. Спасително археологическо проучване на раннонеолитно селище в м. Градец, край село Майор Узуново, община Видин. - Археологически открития и разкопки през 2018 г. С., 2019, 17-21.

Торбов, Н., М. Христова. Проучване на късноантична църква в м. Градище, западно от град Враца. - В: Археологически открития и разкопки през 2018 г., София, 2019, 400-401.

Петрова, А., Н. Торбов. Редовно археологическо проучване на обект средновековен манастир „Света Троица” в м. „Манастирски дол” край град Враца. - Археологически открития и разкопки през 2018 г., София, 2019, 556-559.

Петрова, А., Н. Торбов, Г. Ганецовски. Теренни издирвания в границите на находище „Енджи север“ в землището на село Горна Кремена община Мездра. - Археологически открития и разкопки през 2018 г., София, 2019, 606-607.

Ганецовски, Г. Теренни издирвания във връзка с инвестиционно намерение на „Асет-08-интернешънъл“ ЕООД в землището на с. Софрониево, общ. Мизия. - - Археологически открития и разкопки през 2018 г., София, 2019, 607-609.

Ганецовски, Г. Теренни издирвания в землището на село камено поле, община Роман. - - Археологически открития и разкопки през 2018 г., София, 2019, 609-612.

ДРУГИТЕ ЗА НАС

“Археолози разкриват тайните на Древна Враца“, в-к „Северозапад днес“, 4, 15-17.01.2019.

“Откриват изложба за Търновската конституция“, в-к „Северозапад днес“, 5, 18-21.01.2019.

“Редят изложба за известен диригент “, в-к „Северозапад днес“, 5, 18-21.01.2019.

“Музей прави изложба за българския Хенри Форд с пари от „Мото Пфое“, в-к „Северозапад днес“, 7, 25-28.01.2019.

“80 години от рождението на тенора Димитър Дамянов“, Medianews.bg, 21.01.2019.

“80 години от рождението на Димитър Димитров”. Откриват изложба, посветена на местен тенор“, в-к „Зов нюз“, януари 2019.

“Документална изложба за известен тенор“, в-к „Враца плюс“, януари, 2019.

“Книга обезсмърти военните герои на Враца“, в-к „Северозапад днес“, 8, 29-31.01.2019.

„Вечер за Христо Ботев в Историческия музей“, в-к „Конкурент“, 05.01.2019.

„Областен управител откри изложба посветена на Търновската конституция“, в-к „Конкурент“, 13, 21.01.2019.

„Брачанският музей получи голяма награда“, в-к „Конкурент“, 17, 25.01.2019.

„Близо 20 000 посетители са преминали през РИМ-Враца“, в-к „Конкурент“, 17, 25.01.2019.

„Вандализъм“, в-к „Конкурент“, 21, 31.01.2019.

„Духът на Апостола“, в-к „Слово плюс“, 4, 31.01-08.02.2019.

„Черепицата сабя е в десницата на Христо Ботев до последния му дъх“, списание „Българска наука“, 7.02.2019.

„Начало на девическото образование у нас. Цвета Кръстенякова /1825 г. – 1919 г./“, списание „Българска наука“, 7.02.2019.

„Външно политически идеи от епохата на българското Възраждане /XVII век - XIX век/“, списание „Българска наука“, 7.02.2019.

„С ритуал за берекет зарязаха лозата в Замбината къща“, в-к „Конкурент“, 32, 15.02.2019.

„Почетоха безсмъртието на Апостола в стихове и песни“, в-к „Конкурент“, 35, 20.02.2019.

„В Мездренското село Лик пазят тайната къща“ приютила Апостола на Свободата“, www.medianews.bg, 18.02.2019.

„Ученици от СУ „Никола Войводов“ Враца изнесоха урок по родолюбие, посветен на Апостола на Свободата в РИМ-Враца“, www.medianews.bg, 19.02.2019.

„Община ще стопанисва неолитно селище“, в-к „Северозапад днес“, 17, 1-7.03.2019.

„Съкровище развали фаталната 7-ица на голяма поетеса“, в-к „Северозапад днес“, 19, 12-14.03.2019.

„Пълен е афишът с култура“, в-к „Конкурент“, 47, 12.03.2019.

„Богат е афишът за културата“, в-к „Конкурент“, 52, 19.03.2019.

„Врачани отвориха съкровищниците си“, в-к „Северозапад днес“, 26, 5-8.04.2019.

„Младежи почистиха двора на къща музей“, в-к „Северозапад днес“, 29, 16-18.04.2019.

„Враца празнува с песни, танци и изложби“, в-к „Северозапад днес“, 32, 26.04-02.05.2019.

„Тракийска принцеса оживява на Нощ в музея“, в-к „Северозапад днес“, 36, 17-20.05.2019.

„Кич и безобразие до паметника на Св. Софроний Врачански“, в-к „Конкурент“, 85, 13.05.2019.

„Развалят навеса край паметника на Софроний“, в-к „Конкурент“, 87, 15.05.2019.

„Наградиха творци в „Земята на Ботев“, в-к „Северозапад днес“, 40, 31.05-03.06.2019.

„Дарителски фонд подкрепи 7 проекта“, в-к „Северозапад днес“, 46, 21-26.06.2019.

„Нова атракция вдигат във Враца“, в-к „Северозапад днес“, 47, 25-27.06.2019.

„Изпратиха зрелостници пред къща-музей“, в-к „Северозапад днес“, 47, 25-27.06.2019.

„Представиха книгата „Аз съм клетва дал...“ на Пламен Белински“, в-к „Конкурент“, 108, 13.06.2019.

„Отличиха победителите в конкурса #ВМУЗЕЯСМЕ“, в-к „Конкурент“, 111, 18.06.2019.

„Кирилицата оживява върху нова статуя“, в-к „Конкурент“, 116, 25.06.2019.

„Ректор води 100 чужди студенти във Враца“, в-к „Северозапад днес“, 26.07-29.07.2019.

„2 нови скулптури украсиха Враца“, в-к „Конкурент“, 03.07.2019.

„Враца посреща учени от цял свят“, в-к „Конкурент“, 25.07.2019.

„Враца посрещна студенти и учени от 4 континента“, в-к „Конкурент“, 30.07.2019.

„Северозападният край е богатството на България“, в-к „Конкурент“, 30.07.2019.

„Най-известните три ръкописа на Софроний бяха изложени във Враца“, в-к „Конкурент“, бр. 176/18.09.2019.

„България е там, където ни обединява духът“, в-к „Слово плюс“, бр. 39/14-20.11.2019.

„Обновиха музея на българския Хенри Форд във Враца“, в-к „Северозапад днес“, бр. 80/1-4.11.2019.

„Моми от Враца облякоха 100-годишни носии с кауза“, в-к „Северозапад днес“, бр. 86/22-25.11.2019.

„Откриха обновената сграда в етнографския комплекс и мобилна изложба за Мито Орозов“, в-к „Конкурент“, бр. 211/8.11.2019.

„Нови ценни съкровища от Врачанско показват археолози“, в-к „Северозапад днес“, 90, 06.12-09.12.2019.

„Врачански майстори редят изложба в музея“, в-к „Северозапад днес“, 93, 17.12-19.12.2019.

„Занаятчи подредиха своя изложба преди празниците“, в-к „Конкурент“, 240, 19.12.2019.